

Хмельницький національний університет
Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра слов'янської філології

Галузь знань 03 Гуманітарні науки
Спеціальність 035 Філологія.
Спеціалізація Слов'янські мови і література (переклад включно),
перша польська

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Магістр

**ПОЛЬСЬКА ЛІТЕРАТУРА В КОНТЕКСТІ ПОДІЙ ЕПОХИ
ВІДРОДЖЕННЯ У ПОЛЬЩІ**

КвРФППмз.023066.01.04.00

здобувачки II курсу групи ФППмз-23-1. Тетяни МАЛИК
підпис, дата

Керівник Інна ГОРЯЧОК
канд. філол. наук, доцент

До захисту допускаю:

Завкафедри слов'янської філології Наталія ТОРЧИНСЬКА
канд. філол. наук, доцент

Хмельницький

2024

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет	гуманітарно-педагогічний
Кафедра	слов'янської філології
Рівень вищої освіти	магістр
Галузь знань	03 Гуманітарні науки
Спеціальність	035 Філологія
Спеціалізація	035.033 Слов'янські мови і літератури (переклад включно), перша – польська
Освітня програма	освітньо-професійна

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувачка кафедри слов'янської філології

(Неля ПОДЛЕВСЬКА)
17 жовтня 2023 року

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу

МАЛИК ТЕТЯНІ ВОЛОДИМИРІВНІ

1. Тема роботи: «Польська література в контексті подій епохи Відродження у Польщі»,

Затверджена на засіданні кафедри слов'янської філології від 16 червня 2023 року, протокол №12.

2. Термін подання студентом завершеної роботи – грудень 2024 року.

3. Вихідні дані роботи.

Тема: Польська література в контексті подій епохи Відродження у Польщі

Актуальність теми: Дослідження польської літератури в контексті подій епохи Відродження є важливим для розуміння процесів культурної інтеграції Польщі в європейський гуманістичний простір. Розгляд цього періоду допомагає висвітлити роль літератури у формуванні національної ідентичності.

Об'єкт дослідження: Творчість польських письменників і поетів в контексті подій епохи Відродження у Польщі.

Предмет дослідження: Гуманістичні ідеї, стильові особливості, тематичний спектр та жанрова різноманітність літературних творів польського Відродження.

Мета дослідження: Аналіз літературних і культурних процесів, що визначили специфіку польської літератури в контексті подій епохи Відродження у Польщі, а також виявлення її внеску у європейську культурну спадщину.

Завдання дослідження:

- Вивчити історичний і культурний контекст Польського Відродження.
- Проаналізувати ключові твори Миколая Рея, Яна Кохановського та Анджея Фрича Моджевського.
- Визначити вплив античної спадщини та релігійних реформ на літературний процес.
- Охарактеризувати становлення польської мови як літературної.
- Оцінити жанрову та стилістичну інноваційність літератури епохи.

Не дивлячись на наявність великої кількості наукових досліджень в наукових установах, які займаються дослідженням розвитку Польської літератури в контексті подій Польського Відродження, все одно ведеться науковий пошук стратегічних шляхів більш ретельного і точного перегляду шляхів і принципів розвитку польської літератури крізь призму традицій, культурних контекстів та атмосфери епохи Відродження, що і зумовлює актуальність теми дослідження.

4. Перелік підлеглих розробці питань.

1. Яким чином польська література епохи Відродження відображала ідеї гуманізму?
2. Яка роль античної спадщини у формуванні літературного стилю та тематики творів?
3. Як релігійні реформи (зокрема Реформація) вплинули на літературну продукцію?
4. Чим характеризуються твори Миколая Рея, Яна Кохановського та Анджея Фрича Моджевського?
5. Які жанри домінували в польській літературі цього періоду, і як вони адаптувалися до гуманістичних ідей?
6. Як польська мова вперше набула статусу літературної мови в цей період?
7. Чим польська література епохи Відродження відрізняється від літератур інших країн Європи того ж періоду?
8. Як суспільні та політичні обставини сприяли розвитку літератури?
9. Яке значення польської літератури епохи Відродження для подальшого розвитку польської культури?
10. Як ці літературні досягнення вплинули на європейську культуру загалом?

Ця робота є спробою системного аналізу літературних процесів епохи Відродження, яка дозволить виявити ключові тенденції та специфіку польської літератури, а також її місце у ширшому європейському контексті.

5. Графічного матеріалу немає.

6. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
	немає		

7. Дата видачі завдання – 17 жовтня 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

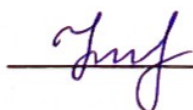
№ з/п	Найменування етапів виконання кваліфікаційної роботи	Термін виконання	Примітка
1	Обрання теми кваліфікаційної роботи	Вересень 2023 року	
2	Опрацювання наукової літератури з теми дослідження	Вересень-жовтень 2023 року	
3	Збирання матеріалу, його первинна наукова інтерпретація	Вересень-жовтень 2023 року	
4	Написання першого розділу кваліфікаційної роботи	Листопад 2023 – січень 2024 року	
5	Апробування результатів дослідження шляхом здійснення публікації у збірниках наукових праць та участі у конференціях	Жовтень - грудень 2023 року- Жовтень-грудень 2024 року	
6	Написання другого розділу кваліфікаційної роботи	Лютий-червень 2024 року	
7	Написання «чорнового» варіанту кваліфікаційної роботи	Вересень – листопад 2024 року	
8	Попередній захист дипломної роботи	Листопад 2024 року	
9	Остаточне завершення дипломної роботи	Грудень 2024 року	
10	Подача дипломної роботи на кафедру	Грудень 2024 року	

Здобувачка освіти

Тетяна МАЛИК

Керівник

Інна ГОРЯЧОК

АНОТАЦІЯ

Тема роботи: **«Польська література в контексті подій епохи Відродження у Польщі».**

Автор – Тетяна МАЛИК.

Науковий керівник – Інна ГОРЯЧОК.

Обсяг дипломної роботи –100 сторінка, із них 80 сторінок основного тексту.

Робота містить 121 використаних джерел.

Ключові слова: *епоха Відродження, національна ідентичність, літературний контекст, культурна специфіка творів, стилістика творів, трени, культурний контекст, національний контекст, гуманізм, Реформація в Польщі, Контреформація в Польщі.*

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню розвитку польської літератури в контексті подій епохи Відродження у Польщі. Епоха Відродження (Ренесанс) стала визначним періодом у розвитку польської культури й літератури, заклавши основи для становлення національної самосвідомості, формування літературної мови та інтелектуального життя. У цей час Польща, яка переживала «Золоту добу» свого історичного розвитку, стала важливим осередком гуманістичної думки в Центрально-Східній Європі. Польська література Відродження була тісно пов'язана з основними суспільно-політичними, релігійними та культурними подіями, які визначали напрямок історії країни.

Метою магістерської роботи є всебічний аналіз польської літератури цього періоду в контексті її зв'язку з ключовими подіями, ідеями гуманізму та впливом європейської культури. У центрі уваги дослідження – творчість таких видатних авторів, як Миколай Рей, який вважається засновником польської літературної традиції, Ян Кохановський, найбільший поет Ренесансу в Польщі, а також Анджей Фрич Моджевський, відомий своїми

політичними й філософськими творами.

Дослідження охоплює ключові аспекти літературного процесу:

- Тематичний спектр творів, у яких відображені релігійні реформи (зокрема Реформація) та соціальні перетворення.
- Формування жанрового розмаїття, включаючи сатиричну прозу, поезію, політичні трактати, епістолярну літературу та драми.
- Вплив античної спадщини та європейського гуманізму на розвиток літературного стилю.
- Становлення польської мови як літературної, що відбувалося паралельно із прагненнями до національного самовизначення.

Особливу увагу приділено аналізу ключових творів, таких як «Життя і звичаї чесного чоловіка» Миколая Рея, «Трени» Яна Кохановського та «Про виправлення Речі Посполитої» Анджея Фрича Моджевського. У цих текстах відображені не лише ідеї епохи, але й прагнення польських мислителів до створення ідеального суспільства, де гуманістичні ідеали гармоніювали б із політичними та релігійними реформами.

Крім того, у роботі простежено роль літератури як засобу поширення ідей гуманізму серед ширших суспільних верств. В епоху Відродження польська література відігравала важливу роль у створенні культурного простору, де формувалися нові моральні та етичні норми, засновані на європейських ідеях про гідність людини, свободу слова і право на освіту.

Висновки магістерської роботи спрямовані на виявлення специфіки польського літературного процесу в епоху Ренесансу в контексті загальноєвропейських культурних змін. Дослідження дозволяє не лише глибше зрозуміти польську літературу XVI століття, але й оцінити її внесок у культурну спадщину Європи.

Таким чином, магістерська робота сприяє систематизації знань про польську літературу епохи Відродження, висвітлюючи її значення як важливого компоненту європейської гуманістичної традиції.

Польська література епохи Відродження є важливим етапом у

культурному й історичному розвитку Польщі, оскільки саме в цей час відбувалося формування національної самосвідомості та літературних традицій. Цей період (XVI століття) характеризується інтенсивним впливом ідей європейського гуманізму, розквітом мови, а також соціально-політичною стабільністю, яка сприяла розвитку культурного життя. У роботі проаналізовано творчість ключових польських авторів Відродження, зокрема Миколая Рея, Яна Кохановського та Анджея Фрича Моджевського. Особлива увага приділена впливу античної спадщини, релігійних реформ та становлення польської мови як літературної. Дослідження спрямоване на вивчення літературних жанрів, стилів і тематики, які стали новаторськими для епохи. Ця робота дозволяє поглибити розуміння культурного та літературного розвитку Польщі в контексті європейського Ренесансу.

Автор

Тетяна МАЛИК

ЗМІСТ

Вступ.....	10
1. Історико-культурний контекст формування польської літератури епохи Відродження	16
1.1 Загальні особливості епохи Відродження: європейський контекст.....	16
1.2. Соціально-політична ситуація в Польщі в XVI столітті.....	18
1.3. Вплив європейського гуманізму на польське суспільство та літературу.....	19
1.4 Роль релігійних реформ у культурному житті Польщі.....	23
1.5 Формування національної ідентичності та розвиток польської мови.....	30
1.6 Вплив соціально-політичних подій на розвиток літературних жанрів.....	33
2. Вплив польської літератури доби Відродження на подальший розвиток літератури.....	40
2.1 «Золота доба» Польщі епохи Відродження крізь призму історико-культурного контексту.....	40
2.2 Провідні представники польської літератури епохи Відродження: Ян Кохановський, Анджей Фрич Моджевський, Миколай Рей і інші видатні автори та їхній внесок у розвиток польської літератури.....	43
2.3 Традиції польського Відродження у подальших літературних течіях.....	46
2.4 Вплив польської літератури доби Відродження на літературну мову Польщі.....	49
2.5 Аналіз польської літератури епохи Відродження як основи становлення національної ідентичності.....	52
2.6 Польська література епохи Відродження як основа національної ідентичності. Аналіз цінної літературної спадщини польських письменників епохи Відродження, які формували національну самосвідомість у літературних творах, традиціях і історії зокрема.....	55
Висновки.....	83
Перелік джерел посилання.....	90

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Історичні події XVI століття мали велике значення для культурного та соціального розвитку Європи. Це був період Ренесансу або Відродження – епохи, що принесла нові погляди на світ, суспільство, людину та її місце у всесвіті. Відродження кардинально змінило світогляд людей, заклало підвалини для нових філософських течій і суспільних рухів. Відбулося переосмислення відносин між людиною та богом, між індивідом та суспільством, що значно вплинуло на європейську культуру загалом і на розвиток літератури зокрема. Європейське Відродження започаткувало гуманістичний світогляд, який акцентував увагу на унікальності та гідності людини, її духовних і моральних цінностях.

В Польщі епоха Відродження проявилася через певні суспільно-історичні та культурні особливості. Період відродження польської культури припав на часи, коли Польща перетворилася на важливу політичну і культурну силу Центральної Європи, об'єднуючи різні народи та конфесії. Люблінська унія 1569 року заклала основу Речі Посполитої - федеративної держави, що об'єднала Польщу і Литву, включаючи значні частини сучасної України та Білорусі. Це не лише посилити польське королівство, а й зробило Польщу центром культурного та ідеологічного обміну між Заходом і Сходом.

Актуальність теми цієї роботи полягає у важливості розуміння того, як ідеї Відродження вплинули на польську літературу і, відповідно, на розвиток національної культури та самосвідомості. Польська література епохи Відродження відігравала значну роль у формуванні гуманістичних ідеалів, відображала інтереси та проблеми суспільства, а також формувала загальні моральні цінності. Вона стала не лише джерелом естетичного задоволення, а й способом вираження національної ідентичності, засобом консолідації суспільства навколо культурних та історичних цінностей [1].

Сьогодні, коли питання національної ідентичності та історичної пам'яті стали особливо актуальними, дослідження польської літератури епохи

Відродження дозволяє зрозуміти витoki польського культурного та національного відродження, а також відкрити багатий духовний світ, що формувався під впливом гуманізму та національного самоусвідомлення. Звернення до цієї теми також сприяє кращому розумінню ролі польської літератури у загальноєвропейському літературному процесі.

Переломні періоди в історії часто супроводжуються розквітом мистецтва, філософії та літератури. Одним з таких етапів у розвитку європейської культури стало Відродження, яке значно вплинуло на культурне, соціальне й політичне життя всіх країн Європи. Польща не залишилася осторонь цих глобальних змін, а польське Відродження стало унікальним явищем, що відобразилося у літературі, науці, мистецтві, філософії та суспільному житті. Поява нових літературних жанрів, розквіт творчості гуманістів і посилення ідей національної ідентичності стали визначними рисами цього періоду [10, ст. 175-198].

Значущість польського Відродження для літературної традиції Європи важко переоцінити. Звернення польських письменників до гуманістичних ідеалів, їхнє прагнення до поєднання національних мотивів із загальноєвропейськими цінностями створили міцний фундамент для подальшого розвитку польської літератури. Польське Відродження – це період, коли закладалися основи для майбутнього національного відродження, що вплинуло на культурне і суспільне становлення Польщі в епоху бароко, Просвітництва та навіть романтизму [16].

На тлі сучасного інтересу до національної ідентичності та культурної спадщини вивчення польської літератури доби Відродження набуває особливого значення. Аналізуючи творчість письменників цієї доби, ми не лише пізнаємо їхній унікальний стиль, але й краще розуміємо процеси формування польської нації, культуру та її світоглядні основи.

Мета та завдання дослідження. Метою даної роботи є дослідження особливостей всебічного розвитку польської літератури в контексті історичних і культурних подій Польського відродження, зокрема її зв'язків з

соціально-політичними та культурними змінами, а також у визначенні і аналізі значення цієї літератури для польського суспільства та європейської літератури загалом.

Для досягнення цієї мети сформульовано такі **основні завдання**:

1. Дослідити і проаналізувати історико-культурний контекст польського Відродження, зокрема політичні події та їх вплив на літературний процес, в якому розвивалася польська література доби Відродження.

2. Розкрити основні ключові напрями та тенденції розвитку польської літератури цього періоду.

3. Визначити вплив ідей європейського гуманізму на польських письменників і дослідити, як ці ідеї виражалися в їхній творчості.

4. Розглянути і вивчити літературні жанри, що виникли чи розвинулися під впливом Відродження, проаналізувати форми та стилі, характерні для польської літератури епохи Відродження.

5. Висвітлити діяльність, творчість і роль видатних представників польської літератури цього періоду, зокрема Яна Кохановського, Анджея Фрича Моджевського, Миколая Рея, а також їхній вплив на формування польської літератури, культури та традицій.

6. З'ясувати і проаналізувати вплив літературних традицій польського Відродження на подальший розвиток польської культури і національної ідентичності.

Об'єкт та предмет дослідження. Об'єктом дослідження є польська література епохи Відродження як явище, яка втілила загальні тенденції розвитку європейського гуманізму та відобразила суспільні загальноєвропейські процеси, що мали місце в Польщі в цей період.

Предметом дослідження виступають літературні твори польських авторів XVI століття, у яких виражено гуманістичні ідеї, естетичні ідеали, соціально-політичні погляди та національна ідентичність і самосвідомість, характерна для польського Відродження.

Методи дослідження. Для досягнення цілей і завдань дослідження у

роботі використано комплекс методів, серед яких:

- Історико-літературний метод дозволяє розглянути літературні явища в контексті історичних подій і процесів, що відбувалися у Польщі в період Відродження. Завдяки цьому методу можна глибше зрозуміти, як соціально-політичні зміни відбивалися у творах письменників.

- Порівняльний метод дає можливість аналізувати розвиток польської літератури в контексті інших європейських національних літератур Відродження. Це допомагає виявити як спільні, так і відмінні риси польського Відродження у порівнянні з ренесансною літературою Італії, Франції та інших країн.

- Текстуальний аналіз дозволяє глибоко вивчити літературні твори, зокрема їхні жанрові особливості, тематичні акценти, використання образів, стилів та символів. Це допомагає зрозуміти, як польські письменники адаптували ідеї гуманізму до власних літературних традицій.

- Соціокультурний метод дозволяє дослідити зв'язок між літературними творами та культурними процесами епохи. Застосування цього методу дозволяє зрозуміти, як польська література Відродження відображала духовні й соціальні потреби суспільства.

- Біографічний метод корисний для вивчення творчості окремих авторів, таких як Ян Кохановський, Анджей Фрич Моджевський та інші. Аналізуючи біографії та особисті погляди цих письменників, можна краще зрозуміти їхні твори та мотивацію.

Застосування цих методів дозволяє комплексно дослідити польську літературу доби Відродження, розглядаючи її як багатогранний культурний феномен, що знаходився під впливом різноманітних соціальних і культурних процесів.

Структура роботи. Робота складається з двох основних розділів, кожен з яких з шести підрозділів, у яких послідовно розкривається кожне з поставлених завдань, а також включає висновки, список використаних джерел:

- Розділ 1 присвячений аналізу історико-культурного контексту Польського Відродження. У ньому розглядаються основні політичні події та культурні явища, що створили сприятливі умови для розвитку літератури та інших видів мистецтв Польщі в період Відродження. Також в даному розділі зосереджується увага на аналізі літературних жанрів і форм, що виникли під впливом Відродження. Вивчаються нові напрями в формуванні польської літератури, зокрема посилення інтересу до людських почуттів, індивідуалізму та національної ідентичності.

- Розділ 2 досліджує творчість найвизначніших представників польського літературного Відродження. Особлива увага приділяється внеску Яна Кохановського, Миколая Рея, Анджея Фрича Моджевського, які внесли значний вклад у становлення національної літератури, аналізуються і досліджуються їхні твори. Крім того, в цьому розділі увага зосереджується на вивченні впливу польської літератури Відродження на подальший розвиток польської культури, літературних традицій і національної ідентичності та культурної самобутності зокрема. Доведено, що Польська література епохи Відродження є основою національної ідентичності, завдяки проведеному ретельному аналізу того, як польські письменники формували національну самосвідомість, особливо у творах, що оспівували народ, землю та історію

Висновки містять узагальнення отриманих результатів дослідження, оцінку значущості польської літератури доби Відродження для сучасної літературної традиції Польщі та європейського культурного контексту загалом.

Перелік використаних джерел включає праці науковців з історії польської літератури, наукові статті, тези доповідей конференцій, посібники, підручники, монографії, критичні дослідження та інші першоджерела.

Наукова новизна і практичне значення роботи. Наукова новизна роботи полягає у всебічному дослідженні польської літератури доби Відродження в контексті суспільно-історичних подій, які сприяли її розвитку. Незважаючи на велику кількість досліджень, ця тема потребує нових

підходів та інтерпретацій, особливо в контексті сучасних теоретичних підходів до вивчення літературної традиції. Робота розглядає польську літературу не лише як культурне явище, а й як важливий елемент у формуванні національної ідентичності, що дозволяє по-новому оцінити її значення для польського суспільства.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання її результатів у навчальному процесі для вивчення історії польської літератури та культури, для проведення лекцій, семінарів та написання наукових статей, присвячених польському Відродженню. Отримані висновки також можуть бути корисними для дослідників, що вивчають літератури інших країн Європи періоду Відродження, з метою порівняння та аналізу спільних і відмінних рис у культурних процесах цього періоду

1. ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ ФОРМУВАННЯ ПОЛЬСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЕПОХИ ВІДРОДЖЕННЯ

1.1 Загальні особливості епохи Відродження: європейський контекст

Відродження, або Ренесанс, яке охоплює період з XIV по XVI століття, стало епохою культурного оновлення, що виникло в Італії й поширилося по всій Європі. Це був час повернення до ідей і цінностей античності, спроба відродити та осмислити античну спадщину через призму нових суспільних, політичних і філософських ідеалів. Однією з головних рис епохи Відродження стала поява нового гуманістичного світогляду, який ставить у центр уваги людину, її індивідуальність, потенціал і свободу самовираження. Гуманізм стверджував, що людина здатна пізнати світ через власний розум, а не лише через релігійні догми, що було значним відходом від середньовічного релігійного світогляду [18, ст. 25-29].

Європейський Ренесанс і його ключові ідеї. Європейське Відродження, яке розпочалося в Італії у XIV столітті, стало потужним культурним рухом, що сприяв радикальному перегляду середньовічної світоглядної системи, яка будувалася навколо догматичного християнства. Ця епоха, розглядаючи людину як центр Всесвіту, дала початок гуманістичному світогляду. Гуманізм, що акцентував увагу на гідності, розумі та потенціалі людини, змусив художників, письменників, вчених звертатися до античних цінностей. Головним ідеалом гуманізму стала впевненість у тому, що людина здатна пізнати істину, вдосконалити себе і суспільство, в якому живе. З огляду на це, література, філософія, мистецтво й освіта стали центральними аспектами культурного відродження.

Особливості гуманізму в Італії та його поширення в Європі. У Італії, де Відродження почалося завдяки економічній могутності таких міст, як Флоренція, Венеція, Рим, гуманізм процвітав завдяки меценатству правителів

і багатих родин (як-от Медічі). Ідеї античності знаходили своє вираження в мистецтві, науці, філософії, архітектурі. Це стимулювало розвиток таких жанрів, як портретний живопис, релігійна філософія, освітня література, зокрема педагогічні твори. Ідеї італійського гуманізму, відображені в творчості Данте, Петрарки, Боккаччо, поширювалися по всій Європі через друкарство і переклади [47, ст. 342].

Роль друкарства у поширенні ідей Відродження. Винайдення друкарства Йоганном Гутенбергом у середині XV століття революціонізувало комунікацію в Європі, адже книги стали доступнішими, і це дозволило поширювати ідеї гуманізму значно швидше, ніж у середньовічні часи. Літературні та філософські твори, що були перекладені різними мовами, досягали більш широких верств суспільства, а також могли потрапляти у віддалені куточки Європи, зокрема в Польщу, де з'явилися можливості для ознайомлення з новітніми культурними й освітніми тенденціями.

Поступово в різних країнах Європи формувалися національні гуманістичні традиції, які адаптували ідеї Відродження до власних культурних і соціальних умов. В Італії, Франції, Німеччині, Іспанії гуманістичні ідеї були підкріплені багатою культурною спадщиною, яка вже існувала. Відповідно, італійський Ренесанс мав свої особливості, що відрізняли його від інших національних Відроджень. В Польщі епоха Відродження почалася пізніше, приблизно в першій половині XVI століття, але це не завадило їй швидко наздогнати загальноєвропейські тенденції [52].

Значна роль у поширенні ідей Відродження в Польщі належала іноземним діячам культури, науці та мистецтва, які приїжджали до країни. Польська шляхта й інтелігенція активно підтримували розвиток нових ідей, оскільки вбачали в них можливість для підвищення рівня національної культури та освіти. Польська шляхта почала відправляти молодих людей на навчання до Італії, Німеччини, Франції, де вони могли ознайомитися з культурними досягненнями Відродження, а потім привносили їх у Польщу.

1.2 Соціально-політична ситуація в Польщі в XVI столітті

XVI століття було періодом стабільного політичного розвитку для Польщі, яка на той час об'єдналася з Великим князівством Литовським. У 1569 році було підписано Люблінську унію, яка утворила Річ Посполиту – федеративну державу, що об'єднала дві країни. Це значно посилило Польщу як на політичній, так і на культурній арені, створивши умови для активного культурного обміну між західними і східними регіонами Європи.

Річ Посполита була однією з найбільш демократичних країн того часу завдяки своїй системі шляхетської демократії, що дозволяло шляхті брати участь в управлінні державою. Саме шляхта стала рушійною силою польського Відродження. Політичні свободи, яких досягли шляхтичі, стимулювали розвиток національної свідомості та прагнення до культурного самовираження, що, в свою чергу, знайшло відображення в літературі та мистецтві [54, ст. 181].

Становлення Речі Посполитої і її роль у розвитку, збереженні та становленні колективного культурного простору є визначним. Перші десятиліття XVI століття стали для Польщі часом відносної стабільності, завдяки об'єднанню Польського Королівства і Великого князівства Литовського в єдину федеративну державу, що закріпилося підписанням Люблінської унії 1569 року. Це об'єднання створило Річ Посполиту, могутню державу, яка була важливим учасником європейської політики. Завдяки цьому Польща отримала доступ до культурних і наукових досягнень Заходу і водночас зберегла зв'язки з православними традиціями Сходу [65, ст. 36-43].

Шляхетська демократія та її культурний вплив за всі часи свого існування також була рушійною силою культурного, літературного, творчого, освітнього, наукового та мистецького розвитку, яка діяла також і через політичний вплив країни. Система шляхетської демократії забезпечувала участь шляхти в політичному житті країни. Це був прогресивний для того часу устрій, що дозволяв шляхтичам висловлювати

свої погляди на питання державного управління та культурного розвитку. Відносна свобода самовираження серед шляхти створювала сприятливі умови для розвитку критичної думки і культурних ініціатив, а також підвищення освітнього рівня середньої шляхти, яка охоче навчалася і читала літературні твори.

Суспільний вплив шляхетства на розвиток літератури був тривалим і залишив слід культурного піднесення та процвітання. Шляхта стала активним замовником літературних творів, і це стимулювало польських письменників звертатися до тем, актуальних для цього класу. Шляхетське оточення стало потужним культурним осередком, де вільно обговорювалися ідеї гуманізму, питання національної ідентичності, державної самостійності та моральні принципи. Саме серед шляхти популярними стали такі літературні жанри, як сатира, політичний трактат і політична поезія, що дозволяли порушувати питання прав і обов'язків державної влади та шляхти, а також актуальні соціальні проблеми.

Також важливим аспектом була релігійна ситуація. Польща була мультикультурною та мультиконфесійною країною, де поруч існували католики, православні, протестанти, а також представники єврейської та ісламської спільнот. Це сприяло формуванню толерантності й відкритості до нових ідей. Під впливом Реформації в Польщі з'явилися численні протестантські громади, що створило ґрунт для релігійних дискусій і появи нових філософських течій, які також знайшли своє відображення в літературі [67, ст. 240-301].

1.3 Вплив європейського гуманізму на польське суспільство та літературу

Ідеї європейського гуманізму набули широкого поширення в Польщі через університети та інтелектуальні кола. У цей час Польща прагнула не

відставати від культурних процесів у Західній Європі, і гуманістичні ідеї стали важливою частиною польської освітньої системи. Величезний внесок у розвиток польського гуманізму зробив Краківський університет, який на той час був одним із провідних освітніх центрів у Центральній Європі. Саме тут навчалися представники польської інтелігенції, які потім стали письменниками, філософами та діячами культури.

Польські гуманісти переймали ідеї свободи, рівності, важливості освіти та самовдосконалення людини, відображаючи їх у своїй творчості.

Вони прагнули висвітлити основні проблеми суспільства, зверталися до античних джерел і використовували класичні жанри, такі як елегія, сатира, пастораль, що дозволяло висловлювати думки про політичні та соціальні питання. У цей період також почав з'являтися інтерес до національної ідентичності, що сприяло активному розвитку польської мови як літературної [25, ст. 103-111].

Опишемо гуманістичний світогляд і його проникнення в польське суспільство. Польські гуманісти, зокрема, ті, що навчалися за кордоном, поверталися на батьківщину з новими ідеями та світоглядом. Гуманізм стверджував, що людина є творцем свого життя, що змінює навколишній світ завдяки знанням і самовдосконаленню. Це суттєво вплинуло на польських письменників, які тепер почали більше звертатися до розкриття індивідуальних почуттів, самопізнання, соціальної відповідальності й духовних пошуків у своїх творах [22, ст. 251].

Краківський університет як центр поширення гуманістичних ідей. Краківський університет став осередком, де формувався інтелектуальний і культурний розвиток польського суспільства доби Відродження. Університет приваблював студентів не тільки з Польщі, але й з Литви, України та інших регіонів Речі Посполитої. Саме тут польські гуманісти здобували базові знання, знайомилися з творами античних авторів і сучасних гуманістів, формували нове розуміння етики, суспільного обов'язку, політичної відповідальності [18].

Літературний вплив гуманістичних ідей. Гуманізм привніс у польську літературу нові жанри та стилі, такі як есе, діалог, сатира, дидактична поезія, в яких порушувалися суспільно-політичні та етичні теми. Античні образи, мотиви й сюжети стали популярними серед польських письменників, які зверталися до античності не лише як до літературного джерела, але й як до способу висловлення національних прагнень і культурних ідеалів. Цей синтез античної мудрості та національної самосвідомості сприяв виникненню оригінального літературного стилю, що виражав самобутність польської культури.

Європейський гуманізм як ідейно-філософський рух справив значний вплив на розвиток польського суспільства і культури в період Відродження (XV–XVI ст.). Польща, будучи провідною з їхньою державою Речі Посполитої, вибрала в собі провідні ідеї гуманізму, адаптуючи їх до власного культурного, релігійного та соціального контексту [10]. Основні аспекти впливу європейського гуманізму можна узагальнити наступним чином:

1. Освітня реформа і поява нових інтелектуальних цінностей. Гуманізм сприяв реформуванню освіти в Польщі. Основна увага приділялася вивченню класичних мов (латини, грецької) і творів античних авторів. Це стало основою для підготовки нової інтелектуальної еліти, яка була відкритою до нових ідей.

- Університети, такі як Краківський, стали центрами гуманістичного мислення. Тут викладалися праці античних філософів, а також сучасні досягнення науки і мистецтва.

- Видатні гуманісти, як наприклад, Ян Ласький та Анджей Фрич-Моджевський, виступали за оновлення суспільства через освіту, виховання громадянської відповідальності та просвітництво.

2. Польська література як інструмент гуманістичного впливу. Література стала ключовим носієм ідей гуманізму. Польські письменники перейняли традиції італійського та західноєвропейського Відродження, переосмисливши їх у національному контексті.

- Ян Кохановський, один із найвизначніших польських поетів Відродження, у своїй творчості поєднав класичну античну форму із національними мотивами. Його твори, як-от «Трени», висвітлюють індивідуальні переживання людини, її зв'язок із природою і суспільством.

- Миколай Рей, якого вважають «батьком польської літератури», підкреслював значення польської мови і культури, популяризуючи ідеї гуманізму серед широких верств населення. Його твори були звернені до шляхти і простолюду, закликаючи до морального вдосконалення та гармонії з навколишнім світом.

3. Соціальні ідеали гуманізму в польському суспільстві. Гуманізм сприяв розвитку ідеалів соціальної справедливості, гармонії та миру, які знайшли своє відображення у творах польських інтелектуалів.

- Анджей Фрич-Моджевський у своїй праці «*Про виправлення Речі Посполитої*» (De Republica emendanda) пропонував реформи, спрямовані на зменшення соціальної нерівності, зміцнення прав селян і регулювання відносин між шляхтою і державою.

- Висунення етичних ідеалів, таких як чесність, працьовитість і відповідальність перед суспільством, було характерним для польської гуманістичної літератури.

4. Розвиток національної свідомості під впливом гуманізму. Гуманізм підштовхнув польських інтелектуалів до осмислення ролі Польщі в європейській культурі. Це сприяло формуванню національної самосвідомості:

- З'явилася тенденція прославлення історичних досягнень Польщі, зокрема перемог на політичній і військовій аренах.

- Розвиток літератури рідною мовою сприяв зміцненню національної культури. Гуманісти наголошували на важливості збереження польської ідентичності в умовах європейських змін.

5. Морально-філософський зміст літератури. Гуманізм вплинув на зміст і форму літератури, яка стала багатою на філософські й моральні роздуми.

- Важливими стали теми людської гідності, свободи вибору, моральної відповідальності, що відображено в поезії і прозі цього періоду.

- Польські письменники розглядали питання гармонії між тілесним і духовним, земним і божественним, відображаючи це у творах, натхнених ідеалами Ренесансу.

6. Гуманістичний підхід до релігії. Польський гуманізм намагався поєднати релігійні ідеали з новими інтелектуальними віяннями.

- Гуманістичні ідеї сприяли більш толерантному ставленню до різних релігійних конфесій, що особливо важливо в контексті польського мультикультурного суспільства.

- Водночас література залишалася глибоко релігійною, але релігійність мала індивідуальний, гуманістичний характер, що дозволило польському Відродженню уникнути крайнощів догматизму.

Європейський гуманізм сприяв трансформації польського суспільства, зробивши його більш відкритим до прогресивних ідей та культурних інновацій. Він збагатив польську літературу, зробивши її не лише засобом естетичного вираження, а й інструментом інтелектуального і морального розвитку. Польська культура доби Відродження стала яскравим прикладом синтезу європейських ідей із національною самобутністю, що забезпечило її тривалу значущість у європейській цивілізації [1, ст. 420-452].

1.4 Роль релігійних реформ у культурному житті Польщі

Реформація та Контрреформація, що поширилися Європою в XVI столітті, мали значний вплив на Польщу. Відносна релігійна свобода в Речі Посполитій створила умови для появи протестантських ідей, особливо серед шляхти, яка шукала альтернативу католицькій доктрині. Під впливом протестантизму багато письменників звернулися до проблем віри, моралі та духовних пошуків. Деякі автори, такі як Анджей Фрич Моджевський,

пропагували реформи в освіті, церкві та правосудді, що робило їх твори соціально значущими [14, ст. 147-164].

Релігійні реформи також призвели до поживлення літературної діяльності. Протестанти створювали численні переклади біблійних текстів, літературу, яка пояснювала основи нової віри, а також сатиричні твори, що висміювали католицьку церкву та її надмірну владу. З іншого боку, Контрреформація також стимулювала розвиток літератури, зокрема католицька церква підтримувала написання творів, спрямованих на утвердження католицької доктрини і боротьбу з протестантськими ідеями [63].

Поширення ідей Реформації у Польщі була прогресивною і швидко розповсюдилася на суспільне життя. Реформація, яка виникла в Німеччині, швидко поширилася на територію Польщі завдяки її географічному положенню та релігійній терпимості. Лютеранство, кальвінізм і менш чисельні течії, такі як аріанство, знайшли прихильників серед польської шляхти і міщан. Протестантські громади створювали школи, друкарні, підтримували національну літературу, що активно використовувалася для просвіти та навчання [22, ст. 541-621].

Протестантська література, яка панувала в інтелектуальних колах мала значний досвід у написанні творів релігійної, а потім і літературної і іншої тематики. Протестанти робили значний внесок у розвиток польської літератури, оскільки прагнули донести свої релігійні ідеї до широкого загалу. Для цього створювалися переклади Біблії польською мовою, написані твори богословської та педагогічної літератури, що стали доступними для широких верств населення. Так, наприклад, у 1563 році була опублікована Радзивілівська Біблія, яка стала одним із перших повних перекладів Біблії польською мовою [59, ст. 16-25].

В той же час католицька Контрреформація через свою діяльність також дала неоднозначну відповідь і внесок, щодо освітницького, художнього, літературного, мистецького, наукового і іншого розвитку. Католицька церква також активно реагувала на виклики Реформації, що зумовило початок

Контрреформації. Єзуїти відкривали навчальні заклади, друкували літературу, що підтримувала католицькі традиції, активно впливали на суспільні настрої. Це протистояння конфесійного характеру підвищувало інтерес до релігійної літератури, яка стала частиною культурного життя Польщі.

Отже роль релігійних реформ у культурному житті Польщі в XVI столітті була дуже значною. Згодом Реформація переросла в Контрреформацію в Польщі [59].

16 століття стало періодом значних змін у культурному та релігійному житті Європи, і Польща не стала винятком. Реформація та Контрреформація глибоко вплинули на розвиток польської культури, освіти та суспільного життя. Польща вирізнялася унікальною моделлю релігійної толерантності, що сприяла не лише культурному діалогу, а й виникненню синтезу між різними духовними та інтелектуальними традиціями. Тут нам слід зазначити як всі релігійні рухи та течії формували культурне життя Польщі, впливаючи на літературу, освіту, науку, мистецтво та суспільні інститути [63].

Реформація в Польщі – релігійний і соціальний рух, що існував з 1520-х років до середини XVII століття. Реформація в Польщі, на відміну від інших європейських країн, де вона призвела до посилення монархічної влади, лише в Республіці Польща порушила як монархічну, так і церковну владу [71].

Проте спочатку ми дослідимо реформацію в Польщі і розвиток реформаційного руху. Реформація в Польщі розпочалася під впливом ідей Жана Кальвіна, Мартіна Лютера, та швейцарських реформаторів. Рух отримав підтримку серед шляхти, міщан та частково серед селянства. Зокрема, ідеї Лютера знайшли відгук у Пруссії, тоді як кальвінізм поширився у Малопольщі та Литві. Причинами такої популярності стали:

- Бажання шляхти обмежити вплив католицької церкви на політику;
- Заклик до спрощення релігійних обрядів і доступності Святого

Письма польською мовою

Сильним впливом їх на літературу та мову була суттєвою - Реформація

сприяла розвитку польської мови, адже переклади Святого Письма та богослужбових текстів активно використовували польську.

Першими такими текстами на польській мові були:

- «*Брестська Біблія*» (переклад 1563) – кальвіністський переклад Біблії польською мовою;

- Поетична творчість та памфлети реформаторів, спрямовані на критику католицької церкви.

Все це, як ми вже і зазначали, стимулювало розвитку польської літератури та формування національної ідентичності.

Обговоримо освітні процеси в ті часи і розвиток книгодрукування. Реформатори повсюдно засновували школи та друкарні, що слугували центрами поширення їхніх ідей. Особливо важливими стали:

- Школи кальвіністів у Малопольщі;

- Друкарня в Ракові, яка видавала твори реформаційних мислителів.

У другій половині 1550-х років кальвінізм став основним напрямом польського протестантизму. Найбільше прихильників він мав серед малопольської шляхти. Кальвіністська церква давала простір для впливів у ній найбільш заможним членам спільнот. На польських землях суттєвий вплив мала шляхта, що прийняла кальвінізм. Однією із заслуг кальвіністської (якоюсь мірою чеськобратської та й лютеранської) частини екзекуціоністської шляхти було те, що разом з католиками-екзекуціоністами вона у 50-х роках активно вимагала створення та поширення польської національної церкви, подібної до тої, що виникла в Англії у 1534 році [95].

У 30-х рр. 16 століття поширився кальвінізм. Його ідеї підтримали шляхта і магнати, котрі вбачали в ньому можливість досягти більшої незалежності від центральної влади та отримати значні церковні землі та угіддя.

Національна польська церква, за задумом її adeptів творителів, повинна була об'єднати, на засадах автономії та рівноправності, всі християнські віросповідання, в тому числі православ'я та просвітництво, під генеральною зверхністю папи римського. Головою її, за взірцем англіканської церкви, мав

стати король, а найвищою владою – національний собор. Силами кальвіністів надруковано перший протестантський символ віри слов'яно-руською мовою – «Катехізіс» С. Будного (Несвіж, 1562) і польськомовна Радзивіллова Біблія (Берестя, 1563). [84, ст. 314].

Загальне значення реформації в Польщі і, зокрема в Речі Посполитій, загалом виходить за державні кордони. Вона помітно вписалася в загальноєвропейську реформацію, внесла до неї свою своєрідність і досвід. Це стосується, у першу чергу, її аріансько-социніанської течії. Для кількосоттисячної нині в світі громади антитринітаріїв, - основні осередки польських братів – де Ракув і Піньчув залишаються знаними святинями, місцями поклоніння. Особливу роль в аріанському русі відіграв Ракув («*Сарматські Афіни*»), значною мірою завдяки тому, що тут у 1603–1638 роках. діяла славна на всю Європу социніанська школа, яка була академією, і за свій значний внесок у справу розвитку освіти і науки, зокрема і польської літератури, набула знаної слави.

Реформація стимулювала інтелектуальне життя Польщі, сприяючи широкому доступу до знань.

Реакція католицької церкви призвела до Контрреформації в Польщі.

Контрреформація походить від лат. «*Contrareformatio*», або Католицька Реформація також походить від лат. «*Reformatio Catholica*», а ще звалася як Католицьке Відродження (1560-1648 роках). Відзначилася як рух за оновлення та реформування католицької церкви. Виникла як реакція на протестантську Реформацію та поширення протестантизму. Тривала до кінця Тридцятирічної війни. Рух за оновлення католицької церкви розпочався ще в кінці XV століття в Іспанії, коли там розпочали реформувати церковні порядки, спираючись на підтримку монархії. П'ятий Латеранський собор (1511-1517рр.) постановив очистити католицьку церкву від зловживань. В цьому контексті виступ Мартіна Лютера у 1517 році можна трактувати як несподіваний випадок в процесі реформування церкви [81, ст. 221-421].

Володіння католицької церкви в Польщі в XVI ст. становили майже

п'яту частину земель. Церква була великим землевласником, збирала церковну десятину та інші податки з населення. У 20-х рр. 16 століття. в Польщі поширилися ідеї Реформації. Особливістю польського реформаційного руху була його строкатість і відсутність єдиного напрямку, підтримуваного більшістю населення країни. Після виступу Лютера значної популярності в Польщі, особливо серед мешканців міст, набуло лютеранство.

Від кінця XVI ст. у Польщі посилилась і, зрештою, перемогла католицька Контрреформація. Активну допомогу католицькій церкві у боротьбі проти Реформації першим почав надавати король Стефан Баторій. Саме за його правління активну діяльність розгорнули єзуїти [84].

Під час правління Сигізмунда III, який належав до фанатичних прихильників католицизму, протестантство у Польщі було фактично знищено. Полегшило перемогу над ним Сигізмундові III те, що протестантство не підтримували селянські верстви населення. Король забороняв протестантам обіймати державні посади, що зменшувало популярність протестантства серед шляхти. Окрім того, у Польщі, як у жодній іншій країні Європи, надзвичайний вплив мали єзуїти. Закріпившись у Польщі, вони розпочали наступ на православних, в тому числі і на українських, землях. Саме з метою поширення католицизму в Україні 1596 р. було укладено Брестську унію, за якою православна церква України переходила під керівництво папи римського.

Контрреформація в Польщі відбувалася в основному в другій половині XVI та на початку XVII століть. Цей процес був реакцією на Реформацію та прагненням Католицької церкви відновити свою владу і вплив в регіоні. Одним із ключових інструментів контрреформації було створення і посилення єзуїтського ордену, який активно пропагував католицьку віру та здійснював діяльність в галузі освіти та місіонерства [84].

Польща, яка була релігійно різноманітною країною, стала ареною суперництва між католицькою та протестантською спільнотами. Католицька церква активно протидіяла розповсюдженню протестантизму, зокрема

шляхом проведення контрреформаційних з'їздів, закладання католицьких шкіл та колегій, а також засудженням протестантів за їхні вірування.

Одним з найбільш відомих історичних подій, пов'язаних з контрреформацією в Польщі, був Люблінський з'їзд 1569 року, на якому було ухвалено ряд заходів для підтримки католицької віри та пригнічення протестантизму. Також великий вплив на контрреформаційні процеси мала діяльність католицької шляхти, яка підтримувала церковні реформи та активно боролася проти протестантизму [82].

Отже, поширення реформаційного руху спонукало католицьку церкву до активних дій. Контрреформація, ініційована Тридентським собором (1545–1563), знайшла підтримку серед польських єпископів та королівської влади. Польща стала одним із важливих центрів Контрреформації в Європі [91].

Особливу роль у Контрреформації відіграв орден єзуїтів, який зосередився на освітній і культурній діяльності:

- Єзуїтські колегіуми – у XVI столітті було засновано численні єзуїтські школи, які виховували нове покоління інтелектуалів. Найвідоміший із них – Краківський університет, реформований у дусі Контрреформації.

- Мистецтво проповіді та театр – єзуїти використовували релігійний театр для пропаганди католицьких ідей, що вплинуло на розвиток польської драматургії.

Контрреформація стимулювала розвиток барокового мистецтва та архітектури, яке стало виразником католицької духовності:

- Храми та монастирі: Польські католицькі церкви, зокрема костели у Варшаві та Кракові, стали яскравими зразками барокової архітектури.

- Образотворче мистецтво: Іконографія та живопис Контрреформації мали на меті пробуджувати релігійні почуття через емоційність і велич.

Політична підтримка католицизму також була значущою. Королі з династії Ваза, зокрема Сигізмунд III Ваза, підтримували католицизм як основу державної ідентичності. Це зміцнило вплив Контрреформації в

політичній сфері.

Зазначимо особливості релігійного життя Польщі в XVI столітті. Польща вирізнялася високим рівнем релігійної толерантності, закріпленим Варшавською конфедерацією 1573 року, яка гарантувала свободу віросповідання. Завдяки цьому започаткувалися:

- Міжрелігійний діалог. Різні релігійні течії співіснували й обмінювалися ідеями, що збагачувало культурне життя.

- Політична стабільність. Толерантність сприяла уникненню масових релігійних конфліктів, які були поширені в Західній Європі.

- Роль Речі Посполитої як культурного мосту. Польща стала унікальним простором для діалогу між католицьким Заходом, православним Сходом і протестантськими рухами.

Реформація та Контрреформація суттєво вплинули на культурний розвиток Польщі XVI століття, сприяючи становленню польської мови, літератури, освіти, мистецтва та архітектури. Реформація стимулювала розвиток національної ідентичності через доступність Святого Письма та розбудову освітніх установ. Контрреформація, у свою чергу, зміцнила католицьку церкву, підтримала розвиток барокового мистецтва та заклала основи для подальшого формування польської культури. Унікальна релігійна толерантність Польщі дозволила їй стати важливим культурним і духовним центром Європи епохи Відродження.

1.5 Формування національної ідентичності та розвиток польської мови

Одним із важливих аспектів польського Відродження стало усвідомлення національної ідентичності та розвиток польської мови як літературної. Польські гуманісти, такі як Миколай Рей, одними з перших почали писати польською мовою, а не латинською, яка домінувала в науці й

літературі того часу. Вони вважали, що польська мова є не менш гідною для вираження високих думок і складних ідей. Розвиток польської мови як літературної був не лише культурним, а й політичним актом, що свідчив про зростання національної самосвідомості.

Літературні твори польською мовою охоплювали всі жанри, включаючи поезію, сатиру, політичні трактати, релігійні тексти. Використання польської мови стало важливим засобом для збереження національної спадщини та передачі культурних цінностей наступним поколінням. Завдяки цьому польська література розвивалася самобутньо і внесла свій унікальний вклад у європейську культуру [1, ст.363].

Мова завжди вважалася в суспільствах як національна і культурна цінність. Польські гуманісти почали формувати ідею польської мови як літературного інструменту, здатного передати тонкі й складні почуття, думки, філософські концепції. Перші польськомовні літературні твори, зокрема творчість Миколая Рея, стали важливим етапом у становленні польської літературної мови. Рей вважав, що кожна нація повинна мати свою власну літературу, яка допомагатиме зберігати культурну самобутність і формувати національну свідомість [50, ст. 59-141].

Патріотичний дух у літературі та мові. Важливою характеристикою польської літератури доби Відродження стало усвідомлення патріотичних ідей. У своїх творах польські автори акцентували увагу на любові до батьківщини, її культурі, традиціях і боротьбі за національну єдність. Це було важливо, оскільки Польща перебувала між впливовими державами, і польська література часто виконувала захисну функцію національної ідентичності [22, ст. 454].

Формування національної ідентичності та розвиток мови є взаємопов'язаними процесами, які визначають культурний і політичний розвиток будь-якої нації. У випадку Польщі цей процес особливо актуалізувався в епоху Відродження, коли гуманістичні ідеї та суспільні зміни сприяли усвідомленню польським народом власної унікальності.

Польська мова, що раніше перебувала в тіні латини, стала важливим інструментом самовираження, об'єднання суспільства та відображення національної самосвідомості [55, ст. 241-311].

Польща епохи Відродження (XVI століття) була однією з найвпливовіших держав Європи. Це був період соціально-економічного підйому, культурного розквіту та стабільності, які створили передумови для формування національної ідентичності. Одним із ключових аспектів цього процесу стало поширення польської мови, яка поступово витісняла латину як основний засіб літературного й адміністративного спілкування.

Роль польської мови у формуванні національної ідентичності

1. Літературна мова як символ національної свідомості. У XVI столітті польська мова вперше отримала статус літературної завдяки творчості таких авторів, як Миколай Рей, Ян Кохановський та Анджей Фрич Моджевський. Миколай Рей, зокрема, є відомим як перший польський письменник, який заявив: *«Не є ми гірші від інших народів, а тому повинні писати власною мовою»*. У своїх творах він використовував польську мову для висвітлення повсякденного життя, моралі та патріотизму, сприяючи її популяризації серед різних верств населення.

2. Поезія та народна культура. Ян Кохановський, один із найвідоміших поетів польського Відродження, продемонстрував, що польська мова може бути не менш витонченою, ніж латина. Його поетичні твори, такі як *«Трени»* та *«Псалтир Давидів»*, поєднували гуманістичні ідеї із національними мотивами, що заклало основу для літературної традиції, яка об'єднувала польський народ.

3. Адміністративна й правова сфера. Поступовий перехід на польську мову в державному управлінні також відіграв важливу роль у зміцненні національної ідентичності. Прийняття рішень польською мовою та її використання в офіційних документах стало інструментом інтеграції різних етнічних груп, які мешкали в межах Речі Посполитої.

Вплив європейського гуманізму на розвиток польської мови.

Гуманістичні ідеї, які поширювалися Європою в епоху Відродження, значно вплинули на піднесення польської мови. Вони пропагували ідею цінності рідної мови як засобу самовираження й носія культури. Польські гуманісти активно перекладали на польську мову античні тексти та створювали твори, орієнтовані на освічені верстви суспільства.

Незважаючи на значний прогрес, процес утвердження польської мови стикався із низкою викликів та бар'єрів. Латина, яка домінувала в освіті та релігії, залишалася потужним конкурентом. Крім того, розмаїття діалектів у різних регіонах країни створювало труднощі для стандартизації мови.

Наслідки для сучасності. Розвиток польської мови у XVI столітті заклав фундамент для національної літературної традиції та культурної ідентичності, які залишаються актуальними до сьогодні. Польська мова стала символом боротьби за незалежність у наступні століття, коли країна втратила державність. У наш час польська мова є важливим елементом єднання нації, відображаючи її багатовікову історію та культурну спадщину [81].

Формування національної ідентичності Польщі було нерозривно пов'язане з розвитком польської мови як літературної, адміністративної та культурної основи. Завдяки творчості видатних авторів епохи Відродження польська мова отримала статус не лише засобу спілкування, але й символу національної гордості. Цей процес сприяв інтеграції польського суспільства та заклав основи для подальшого культурного й політичного розвитку Польщі.

1.6 Вплив соціально-політичних подій на розвиток літературних жанрів

Події XVI століття, зокрема утворення Речі Посполитої, релігійні реформи та розвиток шляхетської демократії, сформували сприятливі умови для розквіту літературних жанрів. У цей період популярності набули такі жанри, як політичний трактат, елегія, сатира, поезія, що дозволяли авторам

висловлювати своє бачення соціальних і політичних проблем. Класичні жанри ренесансної літератури були адаптовані до польських реалій, що дозволяло створювати такі твори, які б відображали проблематику польського суспільства [86, ст. 2-17].

Автори часто зверталися до античних форм, таких як епос чи трагедія, але заповнювали їх національним змістом, переносячи на сторінки творів реалії польського життя.

Продовжуючи наше дослідження щодо впливу соціально-політичних подій на розвиток літературних жанрів, ми зазначаємо, що будь-яка література завжди є відображенням свого часу чи епохи: соціально-політичні події впливають на її тематику, жанрове розмаїття та стильові особливості. Кожен історичний період вносить корективи у розвиток літератури, формуючи нові жанри або трансформуючи існуючі. У цій статті досліджено, як ключові соціально-політичні події визначали еволюцію літературних жанрів у різні епохи, зокрема в контексті європейської та польської літератури.

Література як дзеркало суспільного життя завжди реагувала на соціально-політичні події. Еволюція літературних жанрів нерозривно пов'язана з історичними зламами, революціями, війнами, суспільними кризами та періодами стабільності. У кожній епосі жанри виконували різні функції: починаючи від утвердження ідеологій - до критики суспільства чи навіть повного збереження національної ідентичності. Соціально-політичні події вплинули на розвиток літературних жанрів, враховуючи різні історичні періоди [86].

Соціально-політичні фактори та їхній вплив на світову літературу того часу були такими [54, ст. 181-199]:

1. Епоха Античності. З історичних довідок вказано, що у Римі і Давній Греції встановлення республіканських і демократичних інститутів вплинуло на розвиток літератури:

- Жанр комедії та трагедії: демократичні традиції Афіни сприяли

розвитку театру як простору для обговорення моральних і політичних питань. Наприклад, трагедії Софокла й Есхіла торкалися тем справедливості, влади та суспільних обов'язків;

- Ораторське мистецтво: політичні дебати в римському сенаті сприяли розвитку риторики, яка знайшла відображення у творах Цицерона.

2. Середньовіччя. У середньовічній Європі домінуючим соціально-політичним фактором була влада церкви та феодална система. Література цього періоду здебільшого відображала релігійні та героїчні ідеали. Впливом феодалної системи, хрестових походів та домінування церкви була зумовлена поява певних жанрів:

- Релігійна література. Соціально-політична роль церкви породила жанри, що виконували морально-дидактичну функцію: мораліте (алегоричні драми, які розкривали боротьбу між добром і злом), гімни та духовна поезія (от наприклад «Богородиця» в Польщі), також життя святих слугували засобом укріплення впливу церкви; *Мораліте* – алегоричні драми, які розкривали боротьбу між добром і злом.

- Епічна поезія та героїчний епос. Феодалний лад сприяв розвитку епосу, зокрема: твори на кшталт «Пісні про Роланда» або «Слова о полку Ігоревім» у Київській Русі, прославляли військову доблесть і служіння сеньйору чи пану, тобто відображали героїчний ідеал, властивий феодалному суспільству.

2. Епоха Відродження принесла значну соціально-політичну трансформацію, що вплинула на літературну творчість. Політична стабільність у багатьох державах і поширення ідей гуманізму сприяли розвитку жанрів, орієнтованих на людину як центральну фігуру. Відродження принесло з собою гуманістичні ідеї, які змінили уявлення про людину й суспільство.

- Сонет і гуманістична поезія стали провідним жанром поезії в Італії (Петрарка) та поширився по всій Європі. У ньому відображалися ідеали індивідуалізму й краси, що відповідали новому світогляду. Розвиток сонета у

творчості Петрарки та його послідовників був пов'язаний із прагненням до індивідуального самовираження;

- Політичні утопії. Соціально-політичні зміни викликали появу жанру утопії, як у праці Томаса Мора «*Утопія*», що аналізувала ідеальні суспільні устрої. Крім того поява таких творів, як «*Державець*» Ніколо Макіавеллі, була зумовлена прагненням аналізувати реальні політичні процеси.

- Драма, комедія і сатира. Соціальні нерівності й абсурди політичного життя стали темою сатиричних творів Еразма Роттердамського та Миколая Рея. У Британії та Іспанії політичне піднесення привело до процвітання театру. У п'єсах Шекспіра простежуються глибокі соціально-політичні підтексти. У Мольєра відображено критику суспільних недоліків.

Бароко та епоха Просвітництва відзначилася абсолютизмом, релігійними війнами й суспільними потрясіннями XVII століття, і дали поштовх драмі та релігійній ліриці, тоді як XVIII століття сприяло формуванню раціональних жанрів. Просвітництво XVIII століття було реакцією на політичні революції та утвердження раціоналістичних ідей. Література цього періоду спрямована на виховання, просвіту та суспільні реформи.

- Сатирична поезія та драма: критика монархії та церковної влади породила сатиричні жанри, наприклад, байки й п'єси Лафонтена та Бомарше («*Одруження Фігаро*»); драма: п'єси Шекспіра та Корнеля торкалися питань влади, честі й трагедії особистості у контексті конфліктів із суспільством;

- Філософський роман: соціально-політична боротьба за права людини сприяла розвитку філософського роману; роман виховання: у просвітництві жанр роману виховання, як наприклад у творах Руссо («*Юлія, або Нова Елоїза*») звертається до ідеалів природного права так і у Вольтера («*Кандід*») висміює фанатизм і тиранію,- де автори наголошували на значенні освіти й морального самовдосконалення;

- Памфлет: соціально-політична критика набувала вираження у памфлетах Вольтера та інших просвітителів.

- Політична публіцистика: література стала інструментом боротьби за зміни: трактати, такі як *«Про дух законів»* Монтеस्क'є, вплинули на суспільно-політичну думку та навіть на Конституцію США.

І на основі проведених нами досліджень ми можемо констатувати розвиток літературних жанрів у польській літературі:

- Епохи Відродження. Соціально-політична стабільність у Речі Посполитій сприяла розквіту гуманістичних ідей, які проявилися у творчості Миколая Рея та Яна Кохановського.

- Політичний трактат: твір Анджея Фрича Моджевського *«Про виправлення Речі Посполитої»* аналізував політичні реформи й став класикою соціально-політичної думки;

- Ідилія та пастораль: твори Кохановського відображали ідеалізований образ сільського життя, який асоціювався зі стабільністю країни.

У XVIII столітті. Період занепаду Речі Посполитої й перші поділи країни зумовили появу жанрів, що відображали кризу:

- Сатира: Громадянська критика проявлялася у творах Ігнація Красіцького, які викривали моральне падіння шляхти;

- Політична поезія: Поезія стала інструментом заклику до національного пробудження.

Романтизм виник як реакція на революції кінця XVIII – початку XIX століть, війну Наполеона та визвольні рухи.

Романтизм і боротьба за незалежність і національну свободу XIX століття, позначене втратою незалежності, визначило появу нових жанрів, спрямованих на збереження національної ідентичності [106]:

- Історична поема і Історичний роман: Соціальні потрясіння стимулювали розвиток історичного роману як жанру, що відображав боротьбу народів за свободу. Адам Міцкевич створював твори, які пробуджували національну пам'ять; Вальтер Скотт (*«Айвенго»*) відображає середньовічну боротьбу за справедливість; Польські автори, як Адам Міцкевич (*«Пан Тадеуш»*), зверталися до національних тем.

- Драма визвольного руху як драма протесту: Твори Юліуша Словацького закликали до боротьби за свободу: романтична драма, як у творах Юліуша Словацького («*Кордян*»), ставала формою висловлення соціального протесту.

- Легенди та епопеї: Література на основі фольклору зміцнювала національну свідомість.

- Лірика свободи: поезія Романтизму висловлювала прагнення до свободи й індивідуалізму: Байрон («*Паломництво Чайльд Гарольда*»); Шевченко, чия творчість стала символом боротьби українського народу.

Реалізм і модернізм містили індустріалізацію та соціальні конфлікти [112].

А от XIX століття з його революціями, індустріалізацією та класовою боротьбою стало основою для реалізму, який прагнув об'єктивно відображати суспільне життя. Основою стало:

- Соціальний реалістичний роман зображував проблеми класової нерівності: Чарльз Діккенс («*Холодний дім*») зосереджувався на бідності; Лев Толстой («*Війна і мир*») досліджував вплив історичних подій на людей;

- Психологічний роман передбачав соціальні зміни, які стимулювали інтерес до внутрішнього світогляду людини: Федір Достоєвський («*Злочин і кара*») в якому поєднуються соціальні та психологічні мотиви.

Модернізм і експериментальні жанри беруть початок у XX столітті, і позначені світовими війнами. Модернізм також стимулював модерністські пошуки: Джеймс Джойс революціонував романтичну форму («*Улісс*»- найвизначніший модерністський твір XXст. Цей роман, який визнаний вершиною літератури епохи модерну, і не дивлячись на свою сюжетну простоту, містить велику кількість історичних, філософських, літературних і культурних алюзій); експресіонізм у драмі та поезії став реакцією на хаос воєн наступних поколінь [86, ст.3-15].

Сучасний контекст. У XX-XXI століттях літературні жанри продовжують розвиватися під впливом соціальних змін, воєн, глобалізації та технологій. З'являються нові жанри, зокрема антиутопії, які відображають

суспільні страхи, а також документальні романи, що досліджують травматичні події.

XX століття: війни, тоталітаризм, постмодернізм, ще катастрофи XX століття, такі як Перша й Друга світові війни, породили жанри, які рефлексували ці події, а саме [70, ст. 237]:

- Антивоєнні романи: Е. Ремарк («*На Західному фронті без змін*») - твір зображає жахи війни; Василь Биков, у своїх повістях, відображає трагедії війни в контексті радянського досвіду;

- Дистопія. Тоталітарні режими стимулювали розвиток дистопій: Джордж Орвелл («*1984*») - роман, найпотужніша антиутопія XX сторіччя, книга-передбачення, книга-застереження; Євген Замятін («*Ми*») - наукова фантастика, політична сатира, дистопія, фантастика, історичний роман, театр і лібрето.

- Постмодерністська література. Післявоєнна дезорієнтація сприяла поширенню постмодернізму з його жанровою гнучкістю та критикою метанаративів: Умберто Еко («*Ім'я Рози*») – роман, історична проза, містерія, історичний жанр, історичний детектив, захоплююча детективна історія, органічно вплетена в реальні історичні події XIV століття; Габріель Гарсія Маркес («*Сто років самотності*») – роман шедевр магічного реалізму, удостоєний Нобелівської нагороди, зі змістом магічного реалізму, епічним фентезі, сімейною сагою і епічною фантастикою.

Соціально-політичні події відіграють вирішальну роль у формуванні та потужним рушієм у розвитку літературних творів. Вони не лише створюють нові жанри, а й переосмислюють традиційні, адаптуючи їх до нових викликів, стимулюють зростання нових форм вираження, надають жанрам актуального змісту й визначають функції літератури у суспільстві. У кожному історичному періоді література не лише реагує на виклики часу, але й формує суспільну свідомість, що підтверджує її важливу роль у культурному й політичному житті. Література, відображаючи історичний контекст, виконує важливу функцію як свідок епохи, інструмент впливу та засіб самовираження [70].

2. ВПЛИВ ПОЛЬСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДОБИ ВІДРОДЖЕННЯ НА ПОДАЛЬШИЙ РОЗВИТОК ЛІТЕРАТУРИ

2.1 «Золота доба» Польщі епохи Відродження крізь призму історико-культурного контексту

Польська література доби Відродження (XVI століття) є ключовим етапом у становленні не лише національної літератури, а й культурної ідентичності Польщі. Під впливом європейського гуманізму, античної спадщини та соціально-політичних змін Речі Посполитої література цієї доби сформувала основи для подальшого розвитку польської культури. У цій статті розглянуто, як спадок польських письменників епохи Ренесансу вплинув на розвиток літературних традицій у Польщі та поза її межами [1].

Історичний і культурний контекст епохи Відродження в Польщі відзначена «Золотою добою», коли країна була однією з найбільших і найвпливовіших держав Європи. Політична стабільність, розвиток економіки та культурна інтеграція сприяли поширенню гуманістичних ідей, зокрема інтересу до рідної мови, освіти та літературного самовираження.

Важливим фактором того часу стало формування польської мови як літературної, що забезпечило національну ідентичність і розширило аудиторію літературних творів. Латина, хоч і залишалася домінуючою в освітніх і церковних колах, поступово поступалася польській мові, яку популяризували такі видатні автори польських творів, як Миколай Рей, Ян Кохановський та Анджей Фрич Моджевський і інші [12, ст. 172-211].

Основними рисами польської літератури доби Відродження є:

- Гуманістичний характер. Польська література Відродження була глибоко гуманістичною, зосередженою на людині, її гідності, розумі та моральності. Ця традиція стала основою для подальшої польської літератури, яка зберегла інтерес до філософських питань і етичних дилем.

- Тематика та жанрове розмаїття. Література цієї доби охоплювала широкий спектр тем: релігію, політику, мораль, патріотизм і особисті переживання. Основні жанри включали поезію, політичні трактати, сатиру, прозу та драми. Творчість Яна Кохановського, зокрема його «Трени», стала еталоном для подальших поколінь поетів.

- Популяризація рідної мови. Завдяки таким авторам, як Миколай Рей, польська мова отримала статус літературної. Рей вперше почав писати твори польською мовою, підкреслюючи її рівноцінність латині. Це надихнуло майбутні покоління письменників на створення національної літератури.

Вплив польської літератури Відродження на подальший розвиток

- Формування національної літератури. Література доби Відродження заклала основу для розвитку національної літератури в наступні століття. У бароковий період вона вплинула на формування нових поетичних форм і розширення жанрового спектру. Барокові поети, зокрема Сарбевський, зверталися до гуманістичної спадщини Кохановського. Під час Романтизму (XIX століття), коли Польща втратила незалежність, ренесансний гуманізм і патріотизм надихнули Адама Міцкевича та інших поетів на створення літератури, яка об'єднувала польський народ.

- Вплив на освітню традицію. Гуманістичний акцент на освіті, започаткований польськими авторами Відродження, став важливою складовою польської інтелектуальної традиції. Реформи Фрича Моджевського, зокрема його ідеї про виховання, вплинули на освітні моделі в Польщі та за її межами.

- Морально-етичні теми. Польська література Відродження заклала традицію звернення до моральних і етичних питань. Це стало ключовою рисою польської літератури наступних століть, яка продовжувала досліджувати конфлікт між особистістю й суспільством.

- Вплив на європейську літературу. Польська література Відродження мала значний вплив на літературний процес у Центрально-Східній Європі. Поширення гуманістичних ідей через твори польських авторів сприяло їх

інтеграції в культуру інших народів, зокрема литовців, українців і білорусів, які на той час були частиною Речі Посполитої.

- Патріотична література. Традиція патріотичної літератури, започаткована Ренесансом, стала невід'ємною частиною польської літератури. Ця традиція проявилася під час боротьби за незалежність у ХІХ столітті, коли твори польських поетів і письменників стали символом національного пробудження.

Наведемо приклади спадкоємності для наступних епох традицій, освітництва, мистецтва і ін. [22].

Ренесанс і Барокко. У ХVІІ столітті барокові поети зберегли ренесансну традицію, інтегрувавши її з новими стильовими засобами. Латинська спадщина, збагачена національним контекстом, стала основою для таких авторів, як Макарій Сарбевський.

Романтизм і Ренесансний гуманізм. Поезія Адама Міцкевича містить ренесансний гуманізм, поєднаний із романтичною чуттєвістю. Його епічна поема «*Пан Тадеуш*» підкреслює важливість збереження національної культури [54, ст. 181..

Модернізм і повернення до Ренесансних тем. Польські модерністи ХХ століття, зокрема Станіслав Виспянський, використовували мотиви польського Відродження як джерело натхнення, звертаючись до історичних і моральних тем.

Польська література доби Відродження, яка виникла під впливом європейського гуманізму та місцевих соціально-політичних умов, стала фундаментом для подальшого розвитку польської культури. Її вплив проявляється у збереженні гуманістичних ідей, увазі до моральних питань і національної ідентичності в літературі наступних епох. Завдяки зусиллям письменників епохи Відродження польська мова та література стали не лише інструментом культурного самовираження, але й важливим чинником збереження національної єдності [25, ст. 103-111].

2.2 Провідні представники польської літератури епохи Відродження: Ян Кохановський, Анджей Фрич Моджевський, Миколай Рей і інші видатні автори та їхній внесок у розвиток польської літератури.

Епоха Відродження у Польщі (XVI століття) стала «Золотою добою» культурного розквіту, коли польська література зазнала значного піднесення завдяки творчості видатних авторів. Гуманістичні ідеї, що поширювалися Європою, знайшли відображення у творах польських письменників, які не тільки адаптували західноєвропейські традиції, але й створили унікальну літературну спадщину. У цій статті розглянуто творчість Яна Кохановського, Анджея Фрича Моджевського, Миколая Рея та інших видатних представників польського Ренесансу, їхній внесок у розвиток літератури та формування національної ідентичності [23, ст.139-375].

Ян Кохановський – це відомий класик польської поезії. Ян Кохановський (1530–1584) – найбільший польський поет епохи Відродження, чия творчість заклала основи національної поетичної традиції.

Ян Кохановський писав епічні, ліричні, та драматичні твори, використовуючи польську та латинську мови. Його поезія охоплює широкий спектр тем – від патріотичних до філософських і релігійних.

- *«Трени»* – цикл із 19 елегій, присвячений дочці Уршулі, став шедевром європейської ліричної поезії, відображаючи глибину особистих переживань і гуманістичну ідею неперервності людського життя.

- *«Псалтир Давидів»* – переклад і адаптація біблійних псалмів польською мовою, що втілила поєднання релігійної традиції та художньої майстерності.

Кохановський значно розвинув польську мову, зробивши її витонченим інструментом літературного вираження, рівним латині. Він популяризував жанр фрашок (коротких віршованих епіграм) і створив класичну основу для польської поезики [49, ст. 111-215].

Анджей Фрич Моджевський (1503–1572) – був мислителем і

реформатором одним із найвидатніших гуманістів епохи Відродження, який поєднав літературу, політичну теорію та моральну філософію.

Моджевський у своїй праці «*Про виправлення Речі Посполитої*» («*De Republica emendanda*») запропонував реформу суспільства, зокрема освіти, права та церкви. Його ідеї гуманізму й рівності відіграли значну роль у формуванні політичної думки в Польщі.

Хоча його головні праці написані латинською, Роль у популяризації польської мови є беззаперечною, оскільки Моджевський сприяв поширенню польської мови в освітніх і політичних сферах, підкреслюючи її значення для розвитку нації.

Миколай Рея вважають батьком першої польської літературної мови. Миколай Рей (1505–1569) став першим письменником, який почав створювати твори виключно польською мовою, відмовившись від латини.

Рей був прибічником Реформації, і його твори часто відображали ідеї протестантської етики, патріотизму та релігійної тематики. Він писав на теми повсякденного життя, моралі та релігії, наближаючи літературу до більш ширшого кола читачів.

- «*Життя і звичаї чесного чоловіка*» – сатиричний твір, що відображає побут польського шляхетства.

Миколай Рей сприяв формуванню національної літератури, постійно підкреслюючи в своїх творах важливість польської мови як літературного засобу, закликаючи творців до використання рідної мови, що сприяло її популяризації та розширенню культурних горизонтів Польщі [49].

Саме тут час назвати і інших видатних представників польського Відродження, як наприклад:

Станіслав Оріховський (1513–1566) – був публіцистом, риториком, і одним із найбільших проповідників гуманістичних ідей у Польщі. Його твори, такі як «*Про турецьку загрозу*», стали прикладом політичної публіцистики, що вплинула на суспільну думку епохи.

Клеменс Яніцький (1516–1543) був поетом латинської мови, Яніцький

став одним із найвизначніших представників гуманістичної поезії. Його твори відображають античний вплив і поєднують елементи польської культури з ренесансним стилем [82, ст. 559].

Лукаш Гурницький (1527–1603) є автором такого твору як *«Двір'янин польський»* (написана 1566), який є адаптацією *«Книги про двір'янина»* Бальдассаре Кастільйоне. Цей твір слугував взірцем поведінки для польської шляхти та сприяв утвердженню гуманістичних цінностей.

Мартін Бельський (1495–1575) був хронологом і автором, який створив перший польський прозовий твір про історію – *«Хроніка всього світу»*. Його праця поєднала науковий підхід і літературну майстерність, підкреслюючи роль історії в національній самосвідомості.

Крім того нам слід показати внесок митців і творців польської літератури в епоху Відродження [89]:

- Це формування польської літературної мови. Завдяки зусиллям таких авторів творів, як Рей, Кохановський і інші, польська мова того часу стала рівноправною з іншими європейськими літературними мовами, що зміцнило національну ідентичність.

- Це закладення гуманістичних ідеалів. Література цієї доби популяризувала ідеї гуманізму, які стали основою польської культури, впливаючи на освіту, науку, політику, релігію та життя загалом.

- Це розвиток літературних жанрів. Польська література Відродження представила широкий спектр жанрів, починаючи від сатиричної прози до поезії, драм і філософських трактатів, які залишалися актуальними протягом століть.

- Це вплив на європейську культуру. Творчість польських авторів Ренесансу інтегрувала польську літературу в ширший європейський контекст, створюючи зв'язок між Східною та Західною Європою.

Польська література епохи Відродження стала фундаментом національної культурної ідентичності та частиною загальноєвропейської культурної спадщини. Видатні представники цієї доби, такі як Ян

Кохановський, Анджей Фрич Моджевський, Миколай Рей та інші, не лише створили літературні шедеври, але й вплинули на формування гуманістичних і національних ідеалів. Їхній внесок визначив подальший розвиток польської літератури, зробивши її невід'ємною частиною європейської культурної спадщини [93, ст. 243].

2.3 Традиції польського Відродження у подальших літературних течіях

Польське Відродження XVI століття стало важливим етапом формування національної культури та літератури. Воно поєднало гуманістичні ідеї, інтерес до античної спадщини та розвиток польської мови, що вплинуло на всі подальші літературні епохи. Спадщина Відродження, зокрема творчість таких авторів, як Ян Кохановський, Миколай Рей та Анджей Фрич Моджевський і інші, заклала основи для формування літературних традицій бароко, класицизму, романтизму та інших течій. У цій статті досліджується, як традиції польського Відродження продовжували впливати на польську літературу і в наступні епохи [10].

Основними рисами польського Відродження були:

Гуманістичні ідеї епохи Відродження в Польщі базувалися на гуманістичних засадах, які стверджували цінність людини, її розуму та здатності до морального самовдосконалення. Ця ідея продовжувала домінувати в польській літературі у наступні століття, зокрема в класицизмі та романтизмі.

Розвиток польської мови відбувалося завдяки зусиллям Миколая Рея та Яна Кохановського польська мова стала потужним інструментом літературного самовираження, що зберігалось у всіх літературних епохах.

Тематика літератури Ренесансу охоплювала широкий спектр тем, включаючи патріотизм, релігію, філософію, моральність і красу природи. Ці теми залишалися центральними в літературі Польщі протягом століть [25].

Античний вплив - авторами Ренесансу активно використовувалася антична спадщина, що і стало основою класицизму XVII-XVIII століть [54, ст. 181-399].

Поступовий перехід від епохи Відродження до епохи Барокко (XVII століття) відзначився такими спадковими рисами як:

Перенесення гуманістичних ідей. Польське бароко, хоч і відрізнялося емоційністю та драматизмом, зберігало гуманістичний інтерес до людини, її внутрішнього світу та моральності. Поети Барокко, такі як Мацей Казімеж Сарбевський, інтегрували античні форми й теми, започатковані у Відродженні, з релігійною та філософською проблематикою.

Розвиток літературної мови. Мова польського бароко була більш витонченою й складною, але вона продовжувала традиції Кохановського, підкреслюючи мелодійність і ритмічність.

Героїчні теми. Під впливом патріотичних традицій Відродження у бароко з'являються жанри героїчної поеми та релігійної лірики, які оспівують боротьбу Польщі з іноземними загрозами [16].

Тоді перехід до епохи Класицизму (XVIII століття) відзначився збереженням і впливом таких аспектів:

- Впливом античності. Класицизм у польській літературі значною мірою спирався на античну спадщину, популяризовану у Відродженні. Це проявлялося у формальній досконалості літературних творів, ясності думки та гармонійності.

- Просвітницькі ідеї. Гуманістична спадщина Відродження поєдналася з просвітницькими ідеями про свободу, рівність і значення освіти. Це простежується у творчості Ігнація Красіцького, який, використовуючи традиції Ренесансу, створював сатири та байки, що засуджували суспільні вади [17, ст. 94-153].

- Розвиток польської мови. Як і у Відродженні, автори класицизму приділяли велику увагу розвитку літературної польської мови. Вони прагнули її очищення й стандартизації.

Всі попередні епохи з їхніми перетвореннями і розвитком чітко відображаються вже в епосі Романтизму (XIX століття):

- Патріотизм і національна ідентичність. Традиція патріотичної літератури, започаткована в добу Відродження, стала основою польського романтизму. Адам Міцкевич і Юліуш Словацький черпали натхнення у творах Кохановського та Рея, створюючи літературу, що закликала до боротьби за свободу. Наприклад, «*Пан Тадеуш*» Міцкевича втілює ідеї гармонії між людиною та природою, характерні для Ренесансу.

Гуманістична ідея особистості. Як і гуманісти епохи Відродження, романтики вважали людину центром Всесвіту, а її переживання – основним джерелом натхнення [70, ст. 218].

Фольклор і національна спадщина. Романтизм успадкував від Відродження інтерес до національної історії та культури, але значно посилив фольклорний компонент, підкреслюючи народні традиції як джерело національної сили.

Епоха Модернізму (кінець XIX – початок XX століття) також нам чітко відтворює попередні надбання науковців і творців мистецтв:

Ідея Ренесансного індивідуалізму повернувся в час епохи Модернізму, досліджуючи людську свідомість і підсвідомість. Станіслав Пшибишевський і інші модерністи спиралися на спадщину гуманізму, створюючи твори про внутрішній світ особистості [26].

Античні та ренесансні форми. Автори модернізму часто зверталися до ренесансної поетичної форми, зокрема сонета, підкреслюючи зв'язок із традиціями.

Патріотична тематика. В умовах втрати державності модерністи, як і романтики, зверталися до історичної спадщини, започаткованої у Відродженні, для збереження національної свідомості.

І тут слід визначити вплив польського Відродження саме у XX-XXI століттях. А саме, у сучасній польській літературі, зокрема в творах Чеслава Мілоша та Віслави Шимборської, простежуються ренесансні гуманістичні

ідеї і ідеали – увага до людини, її морального вибору та здатності змінювати світ.

Польська мова як основа літератури. Спадщина Ренесансу у використанні польської мови як літературної залишається важливою. Сучасні автори продовжують розвивати мовну традицію, закладену у Відродженні.

Патріотизм і історія. Традиція звернення до історичних тем, започаткована в польському Відродженні, зберігається й у сучасній літературі, яка досліджує проблеми національної пам'яті [40].

Традиції польського Відродження залишаються впливовими протягом усієї історії польської літератури. Гуманістичні ідеї, розвиток польської мови, патріотизм і звернення до національної історії та культури стали фундаментом для наступних літературних епох. Від бароко й класицизму до модернізму та сучасної літератури, спадщина Ренесансу залишається джерелом натхнення для польських авторів, підтримуючи зв'язок між минулим і сучасністю.

2.4 Вплив польської літератури доби Відродження на літературну мову Польщі

Доба Відродження (XVI століття) стала визначальним періодом у формуванні польської літературної мови. Польська мова, яка до цього часу перебувала на периферії культурного та інтелектуального життя, поступово витіснила латину, ставши основним засобом літературного вираження. Завдяки зусиллям таких письменників, як Миколай Рей, Ян Кохановський та Анджей Фрич Моджевський, польська мова набула статусу розвиненої літературної мови, здатної виражати складні філософські, релігійні та художні ідеї.

Як ми вже зазначали, що до епохи Відродження основною мовою освіти, культури, науки та релігії в Польщі була саме латина. В той же час

Польська мова залишалася переважно усною, з обмеженим використанням у приватному листуванні та хроніках. Однак із початком XVI століття зростання національної самосвідомості, розвиток друкарства й поширення гуманістичних ідей сприяли активізації польськомовної літературної діяльності [39].

Можемо овиділити сновні досягнення польської літературної мови в епоху Відродження. А саме:

Популяризація польської мови як літературної. Миколай Рей (1505–1569) став першим письменником, який послідовно використовував польську мову для літературного творення. Його твори, зокрема «*Життя і звичаї чесного чоловіка*», популяризували польську мову серед ширших верств населення, довівши її придатність для літературного самовираження. Він заявив: [«*Не є ми гірші від інших народів, тому повинні писати власною мовою*»] [49, ст. 51-211].

Мова поезії: вклад Яна Кохановського. Ян Кохановський (1530–1584), найбільший поет польського Відродження, перетворив польську мову на витончений інструмент художньої поезії. У своїх *фрашках* (коротких віршованих епіграмах), *тренах* та перекладах біблійних псалмів Кохановський продемонстрував багатство польської лексики та її здатність передавати глибокі емоції й складні філософські ідеї. Кохановський розвинув фонетичну гармонію й ритміку польської мови, підкреслюючи її природну музикальність.

Філософська та політична лексика була вкладом Анджея Фрича Моджевського.

Анджей Фрич Моджевський (1503–1572) у своїй праці «*Про виправлення Речі Посполитої*» продемонстрував, що польська мова придатна для складних політичних і філософських трактатів. Моджевський ввів у польську мову нову термінологію, збагачуючи її поняттями гуманістичної та політичної думки [49].

- Релігійна мова також мала неабиякий вплив на розвиток польської

мови. Епоха Реформації також сприяла розвитку польської мови через переклади Біблії та релігійні твори. Наприклад, протестантські автори, такі як Симон Будний, створювали тексти польською мовою, адаптуючи її до богословської термінології.

- Друкарство та стандартизація мови. Розвиток друкарства сприяв стандартизації польської мови. Перші друковані книги польською мовою, включаючи твори Рея та Кохановського, забезпечили поширення літературної норми серед населення.

А елементами, що вплинули на літературну мову були:

1. Розширення лексики. Література Ренесансу сприяла збагаченню словникового запасу польської мови за рахунок:

- Запозичень із латини, грецької та інших європейських мов.

- Адаптації старопольських слів до нових літературних контекстів.

2. Формування стилістики. Твори Кохановського вплинули на розвиток поетичної стилістики, заснованої на риторичних прийомах античної літератури. Рей та інші автори підкреслювали простоту й ясність вираження, наближаючи мову літератури до мови повсякденного спілкування.

3. Граматичне упорядкування. У текстах епохи Відродження спостерігається прагнення до граматичної впорядкованості, що сприяло стандартизації польської мови.

Ось як ми вже зазначали вище, що був потужний і беззаперечний вплив польської мови епохи Відродження на подальші епохи, а саме:

- Бароко. Мова польського бароко зберігала вплив гуманістичних традицій Відродження, хоча й стала більш витонченою та орнаментальною. Поети бароко, такі як Мацей Казімеж Сарбевський, використовували ритмічну й метафоричну спадщину Кохановського.

- Класицизм. У класицизмі спостерігалось повернення до чіткості та гармонійності, характерної для літератури Відродження. Ігнацій Красіцький та інші класицисти продовжили традицію використання польської мови для освітньо-виховних цілей.

- Романтизм. Польські романтики, такі як Адам Міцкевич і Юліуш Словацький, черпали натхнення у мовній спадщині Відродження, створюючи патріотичну й емоційну літературу. Їхні твори відображали музикальність і багатство польської мови, започатковане у Відродженні.

Сучасна польська мова. У ХХ столітті автори, такі як Чеслав Мілош і Віслава Шимборська, використовували багатство польської мови, розроблене у Відродженні, для вираження сучасних філософських і культурних ідей.

Доба Відродження мала визначальний вплив на розвиток польської літературної мови. Завдяки творчості таких авторів, як Миколай Рей, Ян Кохановський і Анджей Фрич Моджевський і інші, польська мова отримала статус літературної та здатність виражати широкий спектр ідей і емоцій. Ця мовна спадщина стала основою для всіх наступних літературних епох, від бароко до сучасності, закріпивши польську мову як ключовий елемент національної ідентичності.

2.5 Аналіз польської літератури епохи Відродження як основи становлення національної ідентичності.

Епоха Відродження в Польщі (XVI століття) була періодом, коли література стала важливим інструментом формування національної ідентичності. Завдяки впливу гуманістичних ідей і прагненню до створення самобутньої культури польські автори, такі як Миколай Рей, Ян Кохановський і Анджей Фрич Моджевський, не лише розвивали літературу, але й закладали основи для польської національної самосвідомості. Ця стаття розглядає, як польська література доби Відродження сприяла формуванню національної ідентичності через популяризацію рідної мови, висвітлення морально-етичних і патріотичних цінностей, а також адаптацію європейських гуманістичних ідей до місцевих умов [54, ст.181-195].

Визначимо соціально-культурні передумови

Гуманізм і європейський контекст. Польська література доби Відродження виникла під впливом гуманістичних ідей, які поширювалися Європою. Гуманізм підкреслював значення особистості, освіти, рідної мови та національної культури, що стало важливим для формування польської ідентичності [47].

Розвиток друкарства. Винахід друкарства сприяв поширенню літератури польською мовою. Перші друковані книги, зокрема твори Миколая Рея, стали доступними для ширшої аудиторії, що посилювало національну самосвідомість.

Соціально-політична стабільність. У період «Золотої доби» Речі Посполитої політична стабільність та економічний розвиток створили сприятливі умови для культурного піднесення. Література стала відображенням цих процесів. Саме на культурне піднесення впливали автори, митці і науковці того часу.

Внесок ключових авторів у формування національної ідентичності.

Миколая Рея називали «*Батьком польської літературної мови*». Він був першим польським письменником, який створював твори виключно польською мовою, тим самим підкреслюючи її важливість для національної культури. У своїх творах, таких як «*Життя і звичаї чесного чоловіка*», він описував побут і мораль польського шляхетства, традиції релігійні теми, утверджуючи ідеал патріота та християнина. Рей вважав, що використання рідної мови є ознакою культурної незалежності нації, що заклало основи польської ідентичності.

Ян Кохановський запам'ятався як «Поет національної душі». Він створив багатий корпус поезії польською мовою, довівши її здатність передавати філософські, моральні й емоційні теми. У своїх «*Тренах*» він поєднав гуманістичну традицію з глибоким особистим переживанням, відображаючи польську духовну культуру. Його патріотична поезія та переклади псалмів сприяли формуванню образу Польщі як держави зі своїми унікальними цінностями та традиціями.

Анджей Фрич Моджевський вважався як «Мислитель-гуманіст». У праці *«Про виправлення Речі Посполитої»* Моджевський представив ідеї політичної та соціальної реформи, наголошуючи на ролі моралі й освіти у формуванні сильної держави. Його ідеї не лише збагачували польську політичну думку, але й сприяли усвідомленню унікальної ролі Польщі в Європі.

Станіслав Оріховський залишився в нашій пам'яті як : «Громадянський гуманіст». Оріховський був одним із перших авторів, які поєднували ідеї гуманізму з патріотизмом, закликаючи до захисту національних цінностей. Його твори на політичні теми закріпили концепцію польської ідентичності, заснованої на свободі та відповідальності громадян.

На основі досліджень, ми виокремили роль польської літератури епохи Відродження у формуванні національної мови:

- Стандартизація польської мови. Література Відродження сприяла стандартизації польської мови, адаптуючи її для різних жанрів: поезії, прози, політичних трактатів і релігійних текстів.

- Популяризація рідної мови. Використання польської мови в літературі збільшило її престиж, зміцнюючи ідентичність і створюючи культурний простір, де вона стала мовою освіти, мистецтва та управління.

- Мова як символ незалежності. Автори, які писали польською мовою, наголошували на її важливості для збереження незалежності польської культури в умовах домінування латини.

Як ми вже зазначали, що ідеологічною і етичною складовою польської літератури епохи Відродження є те, що [39]:

- Література Відродження утверджувала ідеали гуманізму – гідність людини, важливість освіти, релігійної терпимості та соціальної відповідальності. Ці ідеали стали основою для польської культурної ідентичності.

- Автори Відродження оспівували Польщу як державу, де поєднуються свобода, гармонія й справедливість. Патріотизм і національна свідомість у

літературі став основою національного мислення в наступні століття.

- Відображення історичних подій у літературі сприяло формуванню національної пам'яті та усвідомленню унікальності польської історії й культури.

А як вже доведено, що вплив польської літератури Відродження на наступні епохи є незаперечним і дуже важливим для сьогодення. Патріотичні та гуманістичні ідеї, розроблені у Відродженні, стали фундаментом для розвитку польської літератури Барокко й Романтизму. Польські романтики, такі як Адам Міцкевич, черпали натхнення у творах Кохановського й Рея, створюючи літературу, яка підтримувала дух нації в умовах втрати незалежності. А сучасна польська література XX–XXI століть, зокрема твори Чеслава Мілоша та Віслави Шимборської, продовжує традицію гуманізму, патріотизму, зосереджуючи увагу на особистості та її зв'язку з національними й універсальними цінностями.

Польська література доби Відродження стала основою національної ідентичності, популяризуючи рідну мову, гуманістичні ідеї та патріотичні цінності. Завдяки творчості таких авторів, як Миколай Рей, Ян Кохановський і Анджей Фрич Моджевський, польська література набула самобутнього характеру, що вплинуло на всі наступні літературні епохи. Література Відродження не лише заклала основи для національної самосвідомості, але й стала джерелом натхнення для польської культури впродовж століть.

2.6 Польська література епохи Відродження як основа національної ідентичності. Аналіз цінної літературної спадщини польських письменників епохи Відродження, які формували національну самосвідомість у літературних творах, традиціях і історії зокрема.

Період Відродження в польській літературі (XVI–початок XVII століття) став однією з ключових фаз формування культурної ідентичності

польського народу. У цей час відбувалися важливі процеси становлення національної мови, формування літературної традиції та осмислення польського місця у загальноєвропейському контексті. Представники польського гуманізму орієнтувалися на відродження античної спадщини, але водночас активно працювали над виявленням і популяризацією національної специфіки.

Саме ця епоха відіграла важливу роль у формуванні культурної самосвідомості багатьох європейських націй. У Польщі цей період став ключовим етапом утвердження національної ідентичності, адже польська література та мистецтво, спираючись на ідеали гуманізму, звернулися до народної історії, традицій, мови, культурних цінностей та релігійних течій. Польські письменники Відродження активно працювали над створенням образу польського народу, його землі та історичного минулого як основи для національного самоусвідомлення [39].

Період Відродження в польській літературі (XVI – початок XVII століття) став ключовим етапом у формуванні культурної ідентичності польського народу. Цей час відзначається не лише гуманістичною орієнтацією на відродження античної спадщини, але й пошуком власного національного голосу. Однак наприкінці XVI століття починається поступовий перехід до барокового стилю, що відображав значні соціально-політичні зміни в Речі Посполитій. В даному дослідженні ми розглядаємо літературу Відродження, як важливий фактор який заклав основи польської національної ідентичності, а також як перехідні форми між Відродженням і наступним переходом в епоху Барокко, де відображалися суспільні трансформації та посилювали цю ідентичність.

Формування національної самосвідомості у творах польських письменників відбувався через оспівування народу, землі, історії, традицій і релігії. Національна самосвідомість, яка є основою державного і культурного існування нації, формується не лише внаслідок історичних подій, а й через літературний і культурний дискурс. Польські письменники різних епох

відігравали ключову роль у створенні образу польського народу, його землі, героїчного минулого й культурних традицій, що, у свою чергу, сприяло формуванню колективної ідентичності. Ця стаття аналізує твори видатних польських авторів, які, починаючи з епохи Відродження і завершуючи епохою романтизму, у своїй творчості створювали наративи, що зміцнювали національну свідомість.

Епоха Відродження черпала свої надбання через звернення до народності і історичних джерел. Епоха Відродження стала часом гуманістичного усвідомлення значення мови, культури та історії для національного самоусвідомлення. Польські письменники Відродження, натхнені ідеалами гуманізму, почали активно звертатися до зображення польського народу, землі та минулого як ключових елементів колективної ідентичності [39].

Епоха наукового, освітнього і культурного підйому починається на польських землях з другої половини XV ст. Представники кіл суспільства, тобто шляхти які були пов'язані з міською культурою Польщі були носіями гуманістичних ідей, в свою чергу спиралися на гуманістичні ідеали, які зображали в творах, наукових працях боротьбою з католицькою церквою за економічні і політичні права [45, ст. 38-64].

Розвиток польської культури XV ст. і початку XVII ст. був всебічним, він охоплював освіту, зокрема літературу, науку, музику, архітектуру, образотворче мистецтво і ін.. Ми можемо назвати лише деякі художні шедеври Віта Ствоша, плеяду видатних учених, що працювали у Краківському університеті, в якому навчався і геніальний М. Коперник, і автор монументального дослідження «Історія Польщі» Ян Длугоші т. д.

Освіта, наука і, зокрема література цього періоду в Польщі була латинськомовною, а вже від XVI ст. поряд із латинською широкого розвитку в літературному процесі набула польська мова.

Поет і носій гуманістичних ідей, який був одним із перших писав латинською мовою поезії, був Гжегож з Саноку (близько 1407-1477) –

філософ, філолог, професор Краківського університету, чудовий знавець античної літератури, один із творців гуманістичного гуртка в Польщі. Створив багато наукових праць і творів, проте на жаль майже всі його твори не дійшли до наших часів.

В основному нові гуманістичні ідеї завозила в Польщу молодь, яка навчалася по всьому світі, зокрема у Падуї, Римі, Ферарі, Павії. В Європі XV-XVI ст., *«...не було жодної країни,- так тісно пов'язаної з італійською культурою, як Польща»*. Крім того, польський гуманізм був тісно зв'язаний із німецьким і чеським. Розвитку гуманістичних ідей у Польщі сприяла також поява книгодруку.

У перші десятиріччя XVI ст. у Польщі виділялася група поетів, які писали латинською мовою: Павел із Кросна, Анджей Кшіцький, Міколай Гусовський, Ян Дантішек, Клеменс Яніцький і інші, а весь їхній доробок має яскраво виражений ренесансний характер. У своїх творах вони розвивали популярну в ренесансній літературі придворні панегіричні похвальні промови, створювали вірші та поезію, але в основному прославляли перемогу польської зброї, національні і патріотичні твори тощо.

Саме поет Ян Дантішек за свої латинські вірші був увінчаний у Римі лавровим вінком. Найбільш відомим його твором є поема «Про лихоліття нашого часу», в якій поет розповідає про татарські набіги.

У XVI ст. в Польщі з'являються не лише перекладені твори польською мовою, але й оригінальна література. Наприклад, Бернат з Любліна видав одну з перших польських книг «Рай душі» (1513), йому належить і твір «Життя Езопа» (1522) -біографія легендарного байкаря, матеріал для якої він запозичив з творів італійських гуманістів [18].

Близькою до творчості Берната з Любліна є міська література. Особливої популярності в ній набули повість «Історія просімох мудреців», оповідання збірки «Совіжжал» та ін. Багато сюжетів цих творів запозичено, окремі з них є перекладами або переспівами з інших літератур. Все це свідчить про інтернаціональні зв'язки польської літератури того періоду.

Одним із найвидатніших польських письменників-гуманістів був Міколай Рей, творчість якого є значним явищем польського Відродження. Свої твори М. Рей писав тільки польською мовою. «Хай всім іншим народам буде відомо, що поляки не гуси і свою мову мають», - проголошував він. Польська література доби Відродження завдячує демократичним перетворенням літературного процесу, також розвитку літературної мови завдяки М. Рею, але ще й новими літературними жанрами в прозах і польських вторах. У всій творчості письменника проявляється його інтерес не тільки до традицій але й до сюжетів і форм сучасної йому європейської літератури, що свідчить про добру обізнаність з нею. Разом з тим польський письменник виступає як самодостатній, оригінальний і глибоко національний автор, чия творчість дала поштовх бурхливому розвитку польської літератури XVI ст., зміцнила і збагатила польську літературну мову [22].

У всій своїй поетичній спадщині письменника почесне місце займає збірка «Звіринець, в якому вірно описані види різного роду людей, тварин і птахів, їх пригоди і звичаї» (1562). Всі його твори свідчать про високу літературну майстерність М. Рея – поета, гумориста, сатирика і мораліста. Цей був великий який містив, понад 6000 тисяч віршів) був адресований широкому колу читачів. Вірші про визначних історичних осіб таких як Аттіла, Олександра Македонського, Періклаї інших, перегукуються з розповідями про польських королів, магнатів, тобто сучасників поета. Ряд віршів носить яскраво виражений гумористичний і сатиричний характер, де: М. Рей різко критикує непорядки і зловживання. Перепадає в його творах і католицькому духовенству, і ченцям, і феодалам. М. Рей без прикрас зображує їхню справжню мораль, звичаї, і навіть розбещеність [47, ст. 312].

Згадав поет і самого Папу римського:

[«Нехай згадає той, хто став на місце бога

І сам собі надав роль божества живого,

Що сталося колись із гордим сатаною,

*І скаже сам собі: «Так буде і зі мною».
Як Новуходоносор, їстиме він сіно,
Переродившись в брудну, дурну тварину,
Закрутив папу згубний, лиховісний вир,
Бо завжди господу йде він наперекір»
(«Пані», переклад В. Коптілова)]*

До другого свого видання «Звіринця» М. Рей додав так звані фіглики - жартівливі історії, в яких виставлені на посміховисько вади людського характеру: легковажність, скупість, зажерливість, ревності, хитрощі, неучтво та ін. Ці гумористичні невеличкі за текстом твори точно і правдиво розкривають перед нами життя і звичаї людей тих далеких часів. Влучне, соковите, іноді грубувате слово, дотепність і життєвість сюжетів зробили ці твори надзвичайно популярними [49, ст. 22-211].

Викриваючи чванливих багатіїв, М. Рей створює образ людини, яка думає лише про золото, гроші, зиск, забувши свою людську гідність:

*[«Багатство більше багачем владає,
Аніж багач багатством, що він має.
Чи де на світі є така підлота,
В якій би не було хоч дрібки злота?
Спокусить радника й бурмистра злото,
Людину злото втопче у болото,
За злото брата брат іде вбивати,
Продасть за злото доньку рідна мати»
(«Про багача», переклад В. Коптілова).]*

На думку Миколая Рея, шляхетність і інтелігентність людини закладена в самій людині, і зумовлюється її поведінкою. От наприклад:

*[«Не той шляхетний, хто гербів собі навісив,
А сам насправді є прислужник бісів.
Не той шляхетний, хто пишається дідами,
А має на сумлінні чорні плями.*

*Шляхетність мов кришталь, що промениться ясно,
Мов скло прозоре, що блищить прекрасно,
І скарб, і гроші, і всі титули минуться,
А слава й честь навіки зостаються...»*

(«Про справжнє шляхетство», переклад В. Коптілова)]

Творчість М. Рея сприяла розвитку літературної польської мови, розквіту окремих жанрів польської поезії, і інших художніх творів.

Ян Кохановський (1530-1584) народився у с. Сицині у сім'ї шляхтича. Через досить важке на той час матеріальне становище Ян Кохановський змушений служити при магнатських дворах. З 1564 р. він отримує титул королівського секретаря при дворі Сігізмунда II Августа. В той час Ян Кохановський багато пише творів. Його поезія має успіх, її читають, її видають, їй наслідують. Ян Кохановський проявив себе дуже колоритною особою, надзвичайно поетичною, він - автор віршованих послань і поем («Сатур», «Муза», «Згода», «Шахи» та ін.), чотирьох книг «Елегій», двох томів «Пісень», численних жартівливих фрашок, дев'ятнадцяти глибоко ліричних «Тренів» («Плачів»), селянської ідилії («Собутка»), перекладів і трактату про польську мову («Польська орфографія»), драми («Відмова грецьким послам»)] та ін. Частина його творчої спадщини написана латинськи, але переважно всі свої твори поет писав польською мовою, підносячи її на нечувану височінь. Ян Кохановський був новатором і в галузі форми: він один із перших ввів у польську поезію терцину, сонет, білий вірш і ін.

Велику популярність завдяки Яну Кохановському здобули фрашки - невеличкі поетичні твори гумористичної, а іноді й сатиричної спрямованості. У фрашках поета відтворено цілий всесвіт, герої якого різняться характером, поведінкою, темпераментом, поглядами. Фрашки Яна Кохановського породили у польській літературі послідовників, цей жанр популярний і сьогодні. У веселих, гумористичних фрашках Яна Кохановського часто висміюються негативні риси характеру, звички людини:

*[Книги - марні лиш затрати,
 Мовиш, краще гріш складати;
 То похвальнo, що з калитки
 Грошей не береш на збитки,
 Гостю мій, але в крамниці
 Ти їх тратиш на дурниці.*

(«До гостя», переклад П. Тимочка)]

Для прикладу наведемо ще вірєць веселої фразки, яка нагадує, що найголовніше у житті - це все ж таки здоров'я:

*[Здоров'я маєм,
 То не зітхаєм.
 Лиш при хворобі
 Волаєм: пробі!
 Тоді людина
 Зна, що єдина
 Річ не намарне -
 Здоров'я гарне,
 І що над нього
 Нема нічого;
 Бо скрині повні,
 Дива коштовні,
 Найкраща мода,
 І юна врода,
 й висока шана -
 Річ непогана
 Лиш за умови,
 Коли здоровий.
 Немає ж сили -
 І світ немилый.
 Нехай убогі*

*Мої чортоги
Під дахом небо
Вони для тебе».*

(«Здоров'я», переклад Д. Білоуса)].

В той же час у фразках посилюються сатиричні ноти, коли поет спрямовує їх проти всього того, що суперечило його гуманістичному світогляду:

*[«Княгиня меси жде. Мерцій до капелана.
Та з дому він гайнув і десь пильнує дзбана.
Аж ось іде в червоній рясі в храм.
Вона ж йому: «Мій ксьондзе, так довго спалось вам?»
На докір ксьондз спромігся лиш сказати:
«Яке спання? Я й не лягав ще спати».
(«На капелана», переклад Д. Білоуса)]*

Як ми вже побачили, що фразки прості, лаконічні, ясні. Вони нагадують то дружній жарт, то гумористичну епіграму, то пародію, то злий, сатиричний портрет.

Я. Кохановський був засновником польської класичної драми. В 1578 р. він написав драму *«Відмова грецьким послам»*. Відтворюючи події Троянської війни, п'єса водночас перегукується з сучасністю, порушує важливі суспільні і політичні питання, критикує порядки в тогочасній Польщі [84].

Творчість даного письменника мала великий вплив на розвиток літературного життя в Польщі. Я. Кохановський, за словами вченого В. Б. Оболевича, [*«...перший заставив відчутти силу слов'янської поезії, змагаючись з західноєвропейськими корифеями епохи Відродження»*].

Оцінюючи значення поезії Яна Кохановського для польської і європейської поезії, М. Бажан писав: [*«...Геній Кохановського, його народність, патріотизм, його людяність, ставши могутнім стимулом для розцвіту польської літератури, вплинули на процес розвитку культур народів*

усього слов'янського світу»].

Як бачимо, фрашки Кохановського прості, лаконічні, ясні. Вони нагадують то дружній жарт, то гумористичну епіграму, або пародію, то злий, сатиричний портрет. Після 1570 р., коли поет усамотнився в своєму маєтку Чарноляс, ним був написаний цикл *«Пісні»* (надрукований у 1586 р.). Це ліричний жанр, який дає поету змогу висловити свої найпотаємніші думки, розповісти про людські почуття і пристрасті, про переживання закоханих, про сенс життя [94].

*[«Радіє серце в весняну пору!
А ще недавно стежини бору
Сніги вкривали на лікоть цілий,
На мертвій річці вози скрипіли.
Тепер дерева в зеленім листі
І розквітають луки барвисті,
На чистих водах вже крига скресла,
А тихе плесо тривожать весла...»]*
(Переклад П. Тимочка)

Ми можемо зазначити, що однею з кращих творів цього циклу є *«Святоянська пісня про суботку»* - дванадцять дівчат співають свої пісні, в яких відобразилося народне життя, народні традиції, звичаї і народний фольклор.

Смерть улюбленої дочки поета, Уршулі, стала приводом до написання вінця лірики Я. Кохановського, його славнозвісних *«Тренів»* (1580), дев'ятнадцяти плачів-елегій. Ліризм і водночас драматизм цих творів наближають трени до народного голосіння. Відтворення глибини людського горя, яскрава емоційність у його передачі, психологізм у зображенні людських переживань, грікі роздуми про долю людини і закони буття роблять *«Трени»* Я. Кохановського шедевром світової лірики.

*«[...Дочасно ж ти умовкла, ох дочасно - сувора
Смерть тебе забрала, пташечко яснозора.*

*Не вдовольнила слуху мого пісеньками,
 А за них заплачу я тужними плачами.
 А ти, як і вмирала, то пісень співала...»]*
 (трен VI, переклад Р. Лубківського)
*[«Уршулю мила, де ти, де? Не знаю,
 В який пішла ти бік і до якого краю...
 Та де б ти не була - о, зглянься, доню мила! -
 У давнім образі пройти тобі несила,
 То втіш мене, молю, прийди, моя дитино,
 Хоча б як сон, як дух прилинь, як тінь хвилинна...»]*
 (трен X, переклад В. Коптілова)

Відгомін «Тренів» відчутний і в польській поезії ХХ ст.- наприклад, у збірнику В. Бронєвського «Анка» (1956).

Один із молодших сучасників поета Себастьян-Фабіян Кльонович, дізнавшись про смерть великого польського поета Яеа Кохановського, писав:

[...Плачте ріки слов'янські, дерева зеленоволосі, Плачте землі сарматські,- ніяк мої сльози Не течуть, пересохли, забракло ридання, Сил не стало, застрягли у горлі зітхання... Помер Ян Кохановський...] Трагічні і жалобні вірші на смерть Яна Кохановського», переклав М. Москаленко)

Ці строфи відомого польського поета-гуманіста ХVІ ст. свідчать про ту велику пошану, яку заслужив Ян Кохановський у своїх сучасників, послідовників і однодумців. Помер Ян Кохановський у Любліні.

Творчість цього письменника мала великий вплив на розвиток літературного життя в Польщі. Я. Кохановський, за словами вченого В. Б. Оболевича, «перший заставив відчутти силу слов'янської поезії, змагаючись з західноєвропейськими корифеями епохи Відродження».

Оцінюючи значення поезії Я. Кохановського для польської і європейської поезії, М. Бажан писав: [«...Геній Кохановського, його народність, патріотизм, його людяність, ставши могутнім стимулом для розцвіту польської літератури, вплинули на процес розвитку культур народів

усього слов'янського світу...»].

Значним досягненням польської, літератури XVI-XVII ст. була творчість Себастіяна-Фабіяна Кльоновича (близько 1545-1602), Шимона Шимоновича (1558-1629), Вацлава Потоцького (1621 - 1696) та ін.

Себастіян Кльонович відомий як автор поем. У 1595 р. він написав польською мовою поему «Фліс» (Сплав лісу), в якій змалював життя, побут та звичаї польського народу. Латинською мовою поет створив «Роксоланію» (1584) - поему про життя Західної України. Уривок з цієї поеми переклав українською мовою Іван Франко («Старий Львів»):

*[З руських усіх городів піднімається вище над другі
Краю цілого хвала, князь городів, святий Львів.
Радуйся, пристане праці і захисте смілої думки,
Віри старої красо, щирій поклін мій тобі!..
Славний осідком святим і прекрасними вежами славний, [413]
Баштами ти і валом, мурами й замком міцним,
Спертий о мури, глядить із високого сугорба грізно
Замок, що геть навкруги здалека видно його...
Вежі твої досягають шпильями до хмар тих синявих,
Об гребенясті дахи б'ються і плачуть вітри...]*
(Переклад І. Франка)

Визначним поетом польського Відродження був Шимон Шимонович. Його поетична книга «Ідилії» (1605) принесла йому заслужену славу. В ній поет роздумує над соціальними проблемами, зокрема над становищем селян-кріпаків. В ідилії «Женці» зображена тяжка праця селян, яких у літню спеку з ранку до вечора підганяє на панському полі староста [94]:

*[Не баріться, жніть! - раз у раз волає,
Хоч би й три поти зійшло, та він не зважає...]*

В ідилії «Калачі» поет яскраво і емоційно передає тугу нареченої, її мрії про родинне сімейне щастя.

Останнім видатним представником гуманізму в польській літературі

був Вацлав Потоцький, твори якого виділяються особливою сатиричною загостреністю. Сам шляхтич, В. Потоцький негативно ставився до привілеїв, якими була наділена шляхта. З гіркотою і болем писав він про долю селянина-кріпака. В. Потоцький вірив, що якби польські селяни мали зброю, то разом з українськими кріпаками вийшли б на бій проти панів. Він гнівно засуджував духовенство і феодалів, які паразитично наживались на мозольній праці селян:

*[...Мучишся задля дітей, в полі вирощуєш жито.
Святий супокій ксьондзам: не орють, а хліб у хаті,
Не женяться, а нівроку - мають дітей нежонаті.]*
(«До господаря», переклад В. Лучука)

Поет глибоко співчував простим людям ([«Війна людей не родить», «Природа у всіх однакова», «Десятини»] та інші твори).

Найбільшим твором В. Потоцького є поема «Хотинська війна» (1670), в якій поет детально і правдиво передає картини бою слов'янського війська проти турків. Талант В. Потоцького особливо проявився в ліричних жанрах - елегіях, панегіриках, епіграмах (збірник «Сад фрашок», 1672-1694; «Моралія», 1688-1696).

Література польського Відродження є визначним етапом у польській літературі, творчість провідних письменників цього періоду внесла помітний вклад у розвиток гуманістичних ідей, в світову літературу і культуру [95].

Миколай Рей, як «прямий голос народу» відомий як один із перших польськомовних письменників, заклав основи використання рідної мови як символу національної гордості. Його твори, такі як [*«Żywot człowieka poczciwego»* («Життя чесної людини»)], оспівують життя простих людей, їхні моральні принципи й звичаї. Рей підкреслював зв'язок між мовою й ідентичністю, наголошуючи, що польська мова є повноправним засобом культурного вираження.

Ян Кохановський у своїх творах описував свою любов до Батьківщини. Він у своїх поезіях створив цілісний образ польської землі як джерела сили й

духовності народу. У циклі «*Pieśni*» («*Пісні*») він наголошував на важливості збереження моральних чеснот, любові до рідної землі й відповідальності за долю Польщі. Його твір «*Treny*» («*Треноси*») став не лише шедевром поетичної майстерності, а й символом любові до сім'ї як осередку національних цінностей.

Станіслав Оріховський у своїй творчості звертався більше до історичних фактів що відображав у творах історичними мотивами. Він відомий як риторик і публіцист, у своїх творах об'єднав гуманістичні ідеали з історичними мотивами. Він наголошував на особливій ролі Польщі як бастиону християнства й демократії. Оріховський розглядав польську шляхетську культуру як взірець для всього європейського світу, підкреслюючи її унікальність і велич.

Епохи Бароко та Просвітництво відзначалися ще як кризові періоди, з пошуками національної ідентичності. Епоха бароко принесла із собою відчуття кризи й роздумів над минулим і майбутнім польської нації. Водночас у XVIII столітті ідеали Просвітництва сприяли осмисленню ролі культури, освіти й історії у формуванні національної свідомості [103].

Вацлав Потоцький писав історичні хроніки як дзеркало тієї епохи. Потоцький у своїх історичних поемах, таких як [«*Transakcja wojny chocimskiej*» («*Опис Хотинської війни*»)], відображає героїзм польських солдатів і важливість національної згуртованості. Його твори підкреслюють, що єдність польського народу є необхідною умовою для збереження державності.

А у часи Просвітництва були втілені ідеї реформ. Просвітницькі автори, такі як Гуго Коллонтай і Ігнацій Красіцький, у своїй публіцистичній і художній творчості зверталися до проблем реформ і виховання національної свідомості через літературу, освіту і науку. Красіцький, у своїх байках і сатиричних творах, акцентував увагу на моральному вихованні суспільства, зображаючи його слабкості та потенціал для змін [99].

І тут слід ще зазначити роль епохи Романтизму у відродженні

національного духу через міфи та традиції. Романтизм який першопочатково зароджувався в часи Відродження і став фундаментом розвитку польської літератури від тих часів до сьогодні. Епоха Романтизму стала періодом нового сплеску національної свідомості. Польські письменники романтизму оспівували національний дух, героїзм і самопожертву, часто використовували історичні й фольклорні мотиви як символи боротьби за свободу. От наприклад ми згадаємо таких авторів творців польської літератури, як:

Адам Міцкевич був поетом національного відродження. Він у своїх творах, таких як «*Dziady*» («Дзяди») і «*Pan Tadeusz*» («Пан Тадеуш»), поєднав історичні події з міфологізацією польської боротьби за незалежність. У «*Пані Тадеуші*» він зобразив ідеалізовану картину польського села, де традиції, звичаї й патріотизм є основою національного життя.

Юліуш Словацький у творах поєднував романтизм і символіку землі. Він у своїй драматичній і поетичній творчості акцентував увагу на героїзмі й духовній силі польського народу. У драмі «*Kordian*» він представив образи, що символізують жертвність і відданість ідеалам свободи, роблячи землю Польщі сакральним простором.

Зигмунт Красінський втілював у творах месійний образ Польщі. У творах Красінського, таких як «*Nie-Boska Komedia*» («Не-божественна комедія»), Польща постає як «месія» Європи, яка через страждання й боротьбу принесе нову епоху свободи та справедливості.

Польське Відродження припадає на час, коли Королівство Польське та Велике князівство Литовське утворюють Річ Посполиту (1569). Політична стабільність, розвиток освіти, зв'язки з Італією та іншими центрами європейського гуманізму стимулювали появу літератури, яка спиралася як на національні традиції, так і на античну спадщину.

Перші гуманістичні ідеї проникли в Польщу завдяки університетам, зокрема Краківському (заснованому в 1364 році), що став центром інтелектуального життя. Саме тут розвивалися погляди на національну мову

як засіб вираження культурної унікальності [103].

Одним із головних досягнень польської літератури Відродження стало утвердження польської мови як мови високої культури. Якщо латина традиційно залишалася основним засобом літературного вираження, то такі автори, як Миколай Рей, зробили значний внесок у популяризацію польської мови. Його твір *«Життя дворянина»* (*Żywot człowieka poczciwego*) не лише відображав тогочасний побут, але й демонстрував багатство і виразність рідної мови.

Ян Кохановський, як ключовий діяч польського Відродження, вивів польську поезію на новий рівень. У його творах, таких як *«Трени»* та *«Псалтир Давидів»*, втілилися гуманістичні ідеї, які інтегрували національну свідомість із загальноєвропейською культурною спадщиною.

Отже, основними елементами формування національної самосвідомості були:

- Мова - письменники підкреслювали значення польської мови як носія національної культури та ідентичності, починаючи з Миколая Рея й до пізніших епох.

- Земля. Образ польської землі, її краси й багатств був важливим символом у багатьох творах, що демонстрували тісний зв'язок між природою й національною ідентичністю.

- Історія Польщі. Польська історія від часів героїчних битв до трагічних сторінок перерозподілів Польщі постійно переосмислювалася як джерело натхнення для патріотичних творів.

- Традиції й фольклор. Фольклор і народні традиції стали основою для створення національних міфів, що відображали сутність польського духу.

Одним із ключових аспектів польської літератури Відродження є утвердження польської мови як літературної. Митці, такі як Ян Кохановський, вважають найбільшим поетом цього періоду, створив численні твори, які довели багатство й виразність польської мови. Його *«Псалтир Давидів»* та пасторальна поема *«Трени»* стали взірцями для

наступних поколінь письменників. Кохановський та його сучасники відстоювали ідею, що мова є невід'ємною частиною національної ідентичності. Переклади Біблії на польську мову, зокрема «*Біблія Лешчинського*» (1561), поширили серед широких верств населення ідеї про важливість літератури для формування національної самосвідомості [24].

Література польського Відродження не лише наслідувала європейські зразки, але й акцентувала увагу на національній специфіці. Анджей Фрич Моджевський у своїй праці «*Про виправлення Речі Посполитої*» висловлював ідеї соціальної рівності та реформ, які сприяли усвідомленню потреби гармонії між суспільством і державою. Ці твори закладали основу для розуміння Польщі як єдиної політичної та культурної спільноти.

Польське Відродження було тісно пов'язане з європейським гуманізмом, ідеали якого акцентували увагу на людині, її індивідуальності та духовній свободі. У польському контексті це означало також відродження інтересу до національної культури та мови. На відміну від попереднього середньовічного періоду, коли література була переважно латиномовною і мала релігійний характер, епоха Відродження стимулювала розвиток творчості польською мовою, що стало важливим кроком до національного самоусвідомлення [31, ст.. 9-140].

Головна ідея гуманізму – «*ad fontes*» («до джерел») – стимулювала польських письменників звертатися до витоків власної культури. Миколай Рей, відомий як «батько польської літератури», був першим, хто заявив: «*Niechaj to narodowie wždy postronni znają, iż Polacy nie gęsi, iż swój język mają*» («Нехай народи чужі знають, що поляки – не гуси, свою мову мають»). Таким чином, Рей підкреслив значення польської мови як основного елементу національної ідентичності.

Образ польського народу, його землі та традицій займав центральне місце в літературі Відродження. Польська природа, сільське життя, історія та релігійні звичаї зображувалися як основа польського духу [39].

Твори Миколая Рея, такі як «*Krótką rozprawą między trzema osobami:*

Panem, Wójtem i Plebanem» («Коротка розмова між паном, війтом і ксьондзом»), висвітлюють побут і традиції простого польського народу. Рей не лише створює сатиричний портрет польської шляхти, але й наголошує на моральних цінностях села, показуючи його як джерело національної чистоти та морального здоров'я.

Твори Яна Кохановського, особливо «*Pieśni*» («Пісні») та «*Treny*» («Треноси»), є одними з найяскравіших прикладів утвердження національної ідентичності через літературні форми. Його поезія відображає патріотичну любов до батьківщини, а також підкреслює важливість моральної відповідальності перед власним народом. Наприклад, у вірші «*Odprawa posłów greckich*» («Відправлення грецьких послів») він проводить паралелі між античною Грецією і сучасною йому Польщею, закликаючи польську шляхту до патріотизму та відповідальності за долю країни.

Станіслав Оріховський своїми творами Оріховський пропагував ідею унікальності польського політичного устрою (шляхетської демократії), яка базувалася на свободі, рівності й національній гордості. Його риторика часто пов'язувалася з ідеалами громадянської відповідальності, що було важливим елементом польської ідентичності.

Польська література Відродження знаходилася під сильним впливом класичної латинської традиції, але водночас у її творах часто звучали національні мотиви. Миколай Рей, якого називають «батьком польської літератури», наголошував на важливості морального та суспільного обов'язку перед вітчизною. Його сатиричні твори, зокрема «*Життя дворянина*» (*Żywot człowieka poczciwego*), підкреслюють важливість патріотизму, родинних цінностей та християнської етики [49, ст..51-212].

Іншим важливим автором був Анджей Фрич Моджевський, чиї праці, такі як «*Про виправлення Речі Посполитої*», містили ранні ідеї соціальної справедливості та гармонії, що закладали основи модерного розуміння національної державності.

Література польського Відродження виконувала кілька важливих

функцій для формування національної ідентичності:

- Освітня функція: через популяризацію гуманістичних ідей література формувала культурну еліту.

- Мовна ідентичність: твори, написані польською мовою, зміцнювали її статус і робили доступною для широкої аудиторії.

- Історична свідомість: поезія та прозові твори цього періоду популяризували національну історію, міфологію та традиції, створюючи образ Польщі як частини європейської цивілізації.

- Моральний взірєць: багато творів Відродження наголошували на чеснотах громадян, патріотизмі й обов'язку перед суспільством.

Історичне минуле та його роль також сильно посприяв формуванню національної самосвідомості.

Письменники Відродження активно зверталися до історії як до джерела натхнення. Відображення національних перемог, героїзму польських лицарів та боротьби за свободу стали важливим елементом літературного дискурсу.

Хроністи, такі як Ян Длугош, створювали літописи, які не тільки документували історичні події, але й підкреслювали унікальність польського народу. Історичні поеми, наприклад твори Кохановського, пробуджували гордість за минуле і формували національну свідомість [50].

Ще дуже важливим вважаємо роль релігії у формуванні національної ідентичності. Католицизм грав центральну роль у польській культурі Відродження, що знайшло відображення в літературі. Релігія об'єднувала народ і слугувала моральним орієнтиром. Багато письменників розглядали Польщу як «*antemurale Christianitatis*» («форпост християнства»), підкреслюючи її місію у збереженні християнських цінностей.

Вважаємо перехід від епохи Відродження до Бароко є соціально-політичний контекст.

Криза Речі Посполитої. Наприкінці XVI століття Польща зіткнулася із низкою викликів, зокрема зростанням впливу магнатів, конфесійними конфліктами та загрозами з боку сусідніх держав. Ці явища суттєво вплинули

на літературу, яка почала втрачати раціональність і гармонійність Відродження, натомість звертаючись до складнішої барокової стилістики.

Відзначимо літературні риси перехідного періоду. Перехідні форми між Відродженням і Бароко проявлялися у змішуванні гуманістичних ідей із бароковою естетикою. Зокрема, у творах Себастьяна Фабіана Кльоновича («*Роксоланія*») та Шимона Шимоновича («*Селянки*») поєднувалися раціоналістичні описи природи й суспільства з символізмом і контрастністю, які стануть характерними для Бароко.

Література цього періоду часто відображала песимістичні настрої, пов'язані із політичними кризами. Наприклад, твори Яна Анджея Морштина демонструють перехід від гуманістичного сприйняття людини як гармонійної істоти до барокової концепції нестабільності та мінливості буття.

Ідентичність у перехідний період. У перехідний період література відігравала подвійну роль. З одного боку, вона продовжувала закріплювати гуманістичні ідеї національного єднання та розвитку. З іншого боку, барокова стилістика відповідала духу часу, наголошуючи на складності й суперечливості людського існування.

Релігійна література, що набирала популярності в цей період, також мала значний вплив на формування національної свідомості. Твори Петра Скарги, зокрема «*Сеймові проповіді*», закликали до єдності перед зовнішніми загрозами та внутрішніми розколами. Таким чином, релігійна риторика стала важливим елементом польської ідентичності, доповнюючи гуманістичні ідеї попереднього періоду [52].

Польська література Відродження стала важливим етапом і інструментом у формуванні і становленні національної ідентичності. Завдяки гуманістичним ідеям, письменники того часу зверталися до витоків культури, утверджували значення польської мови, народних традицій, історії та релігії як основних елементів національної самосвідомості. Цей період заклав фундамент для подальшого розвитку польської культури та ідеї національної ідентичності, які зберігають свою актуальність до сьогодні. Завдяки зусиллям

таких діячів, як Ян Кохановський, Миколай Рей та Анджей Фрич Моджевський і інших, польська культура збагатилася унікальними зразками художньої спадщини, які зберігають актуальність і донині. Ця літературна традиція не лише заклала основи для подальшого розвитку польської мови та культури, але й сприяла усвідомленню Польщею своєї ролі в історичному та культурному просторі Європи [1].

Література польського Відродження стала важливим інструментом формування національної ідентичності [49, ст. 142].

Для більш глибокого аналізу радимо звернутися до праць таких дослідників, як Чеслав Мілош («*Історія польської літератури*») та Ян Бистрон («*Культура польського Відродження*»).

От наприклад проведемо аналіз праць таких дослідників розвитку польської літератури і культури епохи Відродження як Чеслав Мілош і Ян Бистрон.

Чеслав Мілош (1911–2004), лауреат Нобелівської премії з літератури 1980 року, був не лише видатним поетом і прозаїком, а й блискучим дослідником літератури. Його праця «*Історія польської літератури*» (англ. *The History of Polish Literature*, 1969) є одним із найглибших і найавторитетніших досліджень польської літератури, адресованих як польським читачам, так і міжнародній аудиторії. Ця стаття аналізує головні аспекти твору Мілоша, його методологічні підходи та внесок у розуміння польської культури й літератури [103].

«*Історія польської літератури*» була написана в період еміграції Мілоша, що визначило особливий кут зору автора на національну літературу. Як учений, він прагнув не лише описати розвиток літературного процесу, але й пояснити його в ширшому історико-культурному контексті. Книга була написана англійською мовою для західної аудиторії, яка часто мало знала про польську культуру. Це накладало на Мілоша обов'язок представляти польську літературу в її автентичності та одночасно робити її зрозумілою для іноземного читача. Ця праця охоплює період від зародження польської

літератури в середньовіччі до середини ХХ століття. Вона структурована за хронологічним принципом і поділяється на кілька важливих етапів, таких як:

- Середньовіччя. Мілош аналізує зародження польської літератури на тлі домінування латинської мови та релігійних текстів. Він акцентує увагу на таких творах, як «Богородиця» (*Bogurodzica*), перший відомий текст польською мовою, що став символом духовності й культурної самобутності ранньої Польщі [103].

- Відродження. Епоха Відродження представлена як період гуманістичного розквіту польської літератури. Особливе місце в книзі займають аналізи творчості Миколая Рея, першого письменника, який писав польською мовою, та Яна Кохановського, якого Мілош називає «найбільшим польським поетом до появи романтизму».

- Бароко. Мілош наголошує на складності та суперечливості літератури бароко. Він аналізує творчість поетів, таких як Вацлав Потоцький, зосереджуючись на темах релігійності, хаосу та патріотизму, які відображали кризу польської державності [103].

- Просвітництво. Мілош досліджує епоху Просвітництва як період раціоналізму та реформаторських ідей. Центральним у цій частині є аналіз творчості Ігнація Красіцького, якого Мілош вважає важливим культурним мостом між старими й новими літературними традиціями [96].

- Романтизм. Окремий акцент зроблено на епосі романтизму, яку автор називає «золотим віком польської літератури». Тут Мілош приділяє багато уваги Адаму Міцкевичу, Юліушу Словацькому та Зигмунту Красінському, підкреслюючи їхню роль у формуванні національної самосвідомості.

- Позитивізм і Молода Польща. У цій частині дослідження Мілош описує літературу позитивізму як реакцію на поразку повстань і розчарування в романтичних ідеалах. Він розглядає Молоду Польщу як період модернізму й культурного оновлення, зокрема через творчість Станіслава Виспянського та Стефана Жеромського [93].

- Література ХХ століття. Цей розділ присвячений складній долі

польської літератури в умовах війни, окупації та післявоєнного періоду. Мілош аналізує творчість таких письменників, як Бруно Шульц і Владислав Реймонт, зосереджуючись на темах екзистенціалізму та морального вибору.

Методологією Мілоша є використання міждисциплінарного підходу, поєднуючи літературознавчий аналіз із історичним і філософським контекстом. Його методологія базується на кількох принципах [103]:

- Історичний контекст. Мілош наголошує на нерозривному зв'язку літератури з історією Польщі. Він показує, як події, такі як поділи Польщі, повстання та війни, вплинули на тематику й тональність літератури.

- Культурний синтез. Автор досліджує польську літературу як частину ширшої європейської традиції, акцентуючи увагу на впливах інших культур і філософських течій.

- Проблема універсальності. Оскільки книга орієнтована на західну аудиторію, Мілош підкреслює універсальність польської літератури, її внесок у світову культуру.

Книга *«Історії польської літератури»* Чеслава Мілоша має величезне значення від минулого до сьогодення, з кількох причин [103]:

- Популяризація польської культури. Мілош зробив польську літературу доступною для західного світу, пояснивши її унікальність і зв'язок із європейськими традиціями.

- Збереження національної пам'яті. Книга стала важливим інструментом у збереженні польської ідентичності в умовах політичної еміграції та репресій.

- Новаторський підхід. На відміну від традиційних літературознавчих праць, Мілош включив у свій аналіз багато аспектів культурної, політичної та соціальної історії.

Не всі аспекти книги були однозначно сприйняті критиками. Тому і виникли критики і виклики [86]. Деякі дослідники вказують на:

- Суб'єктивність. Мілош часто використовує особисті оцінки, що може викликати суперечки щодо об'єктивності його аналізу.

- Обмежений період охоплення. Праця завершується серединою ХХ століття, що залишає поза увагою новітні літературні тенденції.

- Англоцентризм. Орієнтація на західну аудиторію змушувала автора пояснювати польські реалії у спрощений спосіб.

«Історія польської літератури» Чеслава Мілоша є унікальним дослідженням, яке поєднує глибину літературного аналізу з широтою культурного контексту. Незважаючи на певні обмеження, ця книга залишається ключовим джерелом для вивчення польської літератури, її історії та впливу на формування національної ідентичності. Праця Мілоша також є нагадуванням про важливість літератури як інструмента збереження культурної спадщини [103].

Праця Яна Бистрона «Культура польського Відродження» є одним із найгрунтовніших досліджень доби, яка стала визначальною для формування польської національної ідентичності. У цій книзі Бистрон аналізує суспільне, культурне, ідеологічне та літературне життя Польщі XVI століття, акцентуючи увагу на впливі гуманістичних ідей на формування національної культури. Розглянемо основні значення для сучасного літературознавства й історії культури.

Ян Бистрон, видатний польський культуролог і соціолог, написав «Культуру польського Відродження» на основі широкого аналізу історичних джерел, літературних творів та архівних матеріалів. Його мета – представити Відродження не лише як літературний чи мистецький феномен, а як всеосяжну епоху культурного, суспільного й інтелектуального розвитку Польщі.

У книзі розкривається, як польська культура Відродження була водночас частиною європейської гуманістичної традиції та явищем із власною специфікою, обумовленою історичними й соціальними реаліями країни:

- Політична стабільність. Розвиток культури відбувався в умовах політичного розквіту Речі Посполитої, яка в XVI столітті була однією з

найбільших і найвпливовіших держав Європи.

- Зв'язок із Заходом. Гуманістичні ідеї проникли до Польщі завдяки тісним контактам із західноєвропейськими університетами, зокрема в Італії, Франції та Німеччині.

- Національна самобутність. Бистрон акцентує, що, попри сильні західні впливи, польська культура Відродження мала національний характер, який формувався через творчість місцевих авторів і розвиток польської мови.

Книга охоплює широкий спектр культурних і суспільних аспектів польського Відродження, серед яких література, мистецтво, релігія, наука й соціальна структура. Розглянемо ключові аспекти детальніше:

1. Література та мова. Одним із центральних питань є становлення польської літератури та її гуманістичних рис.

- Міколай Рей. Ян Бистрон називає його «батьком польської літератури», адже Рей був першим, хто почав систематично писати польською мовою. Він акцентує, що через твори Рея література стала засобом утвердження польської мови як носія національної культури.

- Ян Кохановський. Бистрон особливу увагу приділив дослідженню творчості Кохановського, чия творчість синтезувала європейські гуманістичні традиції з глибоким патріотизмом. Бистрон наголошує на значенні «*Пісень*» і «*Тренів*» як вершин польської ренесансної поезії.

2. Гуманізм і освіта. Бистрон аналізує, як гуманізм став провідною ідеологією Відродження в Польщі.

- Освітні реформи. Книга наголошує на ролі освіти в розвитку культури. Завдяки реформам університетів, зокрема Краківського, гуманістичні ідеї поширювалися серед шляхти й міщан.

- Ідеали людяності та індивідуалізму. На думку Бистрона, гуманізм привніс до польської культури ідеї особистої свободи, гідності людини та відповідальності перед суспільством, які стали основою ренесансного мислення.

3. Соціальні та культурні зміни. Бистрон аналізує Відродження як

епоху культурного синтезу, яка включала:

- Розвиток міст. Міське населення, зокрема багаті патриції, стало важливим меценатом культури.

- Сільська культура. Попри урбанізацію, сільська культура залишалася важливим компонентом польської ідентичності.

4. Релігія. Особливе місце в книзі займає аналіз релігійного життя Польщі в епоху Відродження:

- Реформація. Бистрон показує, як гуманістичні ідеї вплинули на розвиток реформаційного руху в Польщі. Водночас автор підкреслює унікальність польської моделі – релігійна толерантність, яка дозволила співіснувати католицизму, протестантизму та православ'ю.

- Контрреформація. У відповідь на поширення реформації католицька церква адаптувала гуманістичні ідеали, що також вплинуло на польську культуру.

5. Мистецтво. Мистецтво Відродження в Польщі, за Бистроном, розвивалося на перетині місцевих традицій і впливів західноєвропейського ренесансного стилю. Автор аналізує архітектурні проекти, такі як замок Вавель, і вплив італійського мистецтва на польську художню традицію.

Методологія Бистрона. Ян Бистрон застосував комплексний міждисциплінарний підхід до аналізу культури, об'єднуючи історичний, соціологічний і літературознавчий аналіз. Його методологія включає такі аспекти:

- Контекстуалізація. Бистрон підкреслює важливість історичних умов у формуванні культурних явищ.

- Порівняльний аналіз. Автор порівнює польську культуру з іншими європейськими традиціями, виявляючи спільне й унікальне.

- Акцент на народності. На відміну від західноцентричних підходів, Бистрон акцентує увагу на ролі народної культури як фундаменту для ренесансного розвитку.

Наукова праця *«Культура польського Відродження»* є

фундаментальним дослідженням, яке сприяло кращому розумінню епохи як у польському, так і в міжнародному контексті. Її значення полягає у:

- Збереженні національної спадщини. Праця є джерелом знань про культурні досягнення Польщі в епоху її політичного й інтелектуального розквіту.

- Осмисленні гуманізму. Бистрон показав, як ідеї гуманізму вплинули на формування польської національної ідентичності.

- Міждисциплінарний підхід. Методологія автора є прикладом інтеграції різних дисциплін для вивчення культури.

«Культура польського Відродження» Яна Бистрона – це унікальна праця, яка поєднує глибокий аналіз історичних, соціальних і культурних явищ із проникливим розумінням специфіки польської ренесансної традиції. Книга залишається ключовим джерелом для дослідників польської історії й культури, а також нагадуванням про важливість інтеграції національного й універсального у формуванні культурної самобутності.

Отже, досліджуючи наукові праці дослідників Культурної і літературної спадщини Польщі від минулого і до сьогодення відіграє важливу роль у культурному житті Польщі [103].

Перехід від Відродження до Бароко в польській літературі був періодом складних соціально-політичних змін, які знайшли відображення у культурному житті. Література Відродження заклала основи польської національної ідентичності через утвердження польської мови, популяризацію гуманістичних ідей і створення національної міфології. Перехідні форми, що виникли наприкінці XVI століття, відображали кризу епохи, але водночас зберігали зв'язок із гуманістичною традицією. Таким чином, польська література цього періоду не лише сприяла збереженню національної самобутності, але й адаптувала її до нових історичних викликів. Цей досвід є важливим прикладом того, як література може стати інструментом формування та зміцнення ідентичності нації навіть у періоди значних змін [1, ст. 549].

Польська література різних епох відіграла ключову роль у формуванні національної самосвідомості, підкреслюючи унікальність польського народу, його землі, історії та культури. Починаючи з Відродження, письменники зверталися до народних ідеалів, оспівували героїчні сторінки минулого й утверджували значення польської мови. У романтизмі ці тенденції досягли свого апогею, перетворюючи літературу на важливий інструмент боротьби за свободу й збереження національної ідентичності .

ВИСНОВКИ

Польська література доби Відродження (XVI століття) є ключовим етапом у становленні не лише національної літератури, а й культурної ідентичності Польщі. Під впливом європейського гуманізму, античної спадщини та соціально-політичних змін Речі Посполитої література цієї доби сформувала основи для подальшого розвитку польської культури. У цій статті розглянуто, як спадок польських письменників епохи Ренесансу вплинув на розвиток літературних традицій у Польщі та поза її межами.

Досліджено, що формування національної ідентичності Польщі було нерозривно пов'язане з розвитком польської мови як літературної, адміністративної та культурної основи. Завдяки творчості видатних авторів епохи Відродження польська мова отримала статус не лише засобу спілкування, але й символу національної гордості. Цей процес сприяв інтеграції польського суспільства та заклав основи для подальшого культурного й політичного розвитку Польщі.

Реформація та Контрреформація суттєво вплинули на культурний розвиток Польщі XVI століття, сприяючи становленню польської мови, літератури, освіти, мистецтва та архітектури. Реформація стимулювала розвиток національної ідентичності через доступність Святого Письма та розбудову освітніх установ. Контрреформація, у свою чергу, зміцнила католицьку церкву, підтримала розвиток барокового мистецтва та заклала основи для подальшого формування польської культури. Унікальна релігійна толерантність Польщі дозволила їй стати важливим культурним і духовним центром Європи епохи Відродження.

З'ясовано, що соціально-політичні події є потужним рушієм у розвитку літературних жанрів. Вони не лише створюють нові жанри, а й переосмислюють традиційні, адаптуючи їх до нових викликів. А література, в свою чергу, відображаючи історичний контекст, виконує важливу функцію як свідок епохи, інструмент впливу та засіб самовираження.

Отже, польська література доби Відродження, яка виникла під впливом європейського гуманізму та місцевих соціально-політичних умов, стала фундаментом для подальшого розвитку польської культури. Її вплив проявляється у збереженні гуманістичних ідей, увазі до моральних питань і національної ідентичності в літературі наступних епох. Завдяки зусиллям письменників епохи Відродження польська мова та література стали не лише інструментом культурного самовираження, але й важливим чинником збереження національної єдності.

Нами доведено, що польська література епохи Відродження стала фундаментом національної культурної ідентичності та частиною загальноєвропейської культурної спадщини. Видатні представники цієї доби, такі як Ян Кохановський, Анджей Фрич Моджевський, Миколай Рей та інші, не лише створили літературні шедеври, але й вплинули на формування гуманістичних і національних ідеалів. Їхній внесок визначив подальший розвиток польської літератури, зробивши її невід'ємною частиною європейської культурної спадщини.

Традиції польського Відродження залишаються впливовими протягом усієї історії польської літератури. Гуманістичні ідеї, розвиток польської мови, патріотизм і звернення до національної історії та культури стали фундаментом для наступних літературних епох. Від бароко й класицизму до модернізму та сучасної літератури, спадщина Ренесансу залишається джерелом натхнення для польських авторів, підтримуючи зв'язок між минулим і сучасністю.

Зазначено, що доба Відродження мала визначальний вплив на розвиток польської літературної мови. Завдяки творчості таких авторів, як Миколай Рей, Ян Кохановський і Анджей Фрич Моджевський, польська мова отримала статус літературної та здатність виражати широкий спектр ідей і емоцій. Ця мовна спадщина стала основою для всіх наступних літературних епох, від бароко до сучасності, закріпивши польську мову як ключовий елемент національної ідентичності.

Польська література доби Відродження стала основою національної ідентичності, популяризуючи рідну мову, гуманістичні ідеї та патріотичні цінності. Завдяки творчості таких авторів, як Миколай Рей, Ян Кохановський і Анджей Фрич Моджевський, польська література набула самобутнього характеру, що вплинуло на всі наступні літературні епохи. Література Відродження не лише заклала основи для національної самосвідомості, але й стала джерелом натхнення для польської культури впродовж століть.

В своєму дослідженні ми довели такі основні аспекти, що:

- Соціально-політичні події відіграють вирішальну роль у формуванні та розвитку літературних жанрів. Вони стимулюють зростання нових форм вираження, надають жанрам актуального змісту й визначають функції літератури у суспільстві. У кожному історичному періоді література не лише реагує на виклики часу, але й формує суспільну свідомість, що підтверджує її важливу роль у культурному й політичному житті.

- Польська література Відродження стала важливим етапом і інструментом у формуванні і становленні національної ідентичності. Завдяки гуманістичним ідеям і зусиллям таких діячів, як Ян Кохановський, Миколай Рей та Анджей Фрич Моджевський, польська культура збагатилася унікальними зразками художньої спадщини, які зберігають актуальність і донині. Ці письменники зверталися до витоків культури, утверджували значення польської мови, народних традицій, історії та релігії як основних елементів національної самосвідомості. Ця літературна традиція не лише заклала фундаментальні основи для подальшого розвитку польської мови, літератури, народних традицій, історії, релігії та культури, як основних елементів національної свідомості, але й сприяла усвідомленню Польщею своєї ролі та ідеї національної ідентичності в історичному та культурному просторі Європи.

- Перехід від Відродження до Бароко в польській літературі був періодом складних соціально-політичних змін, які знайшли відображення у культурному житті. Література Відродження заклала основи польської

національної ідентичності через утвердження польської мови, популяризацію гуманістичних ідей і створення національної міфології. Перехідні форми, що виникли наприкінці XVI століття, відображали кризу епохи, але водночас зберігали зв'язок із гуманістичною традицією.

- Польська література періоду Відродження не лише сприяла збереженню національної самобутності, але й адаптувала її до нових історичних викликів. Цей досвід є важливим прикладом того, як література може стати інструментом формування та зміцнення ідентичності нації навіть у періоди значних змін.

- Польська література різних епох відіграла ключову роль у формуванні національної самосвідомості, підкреслюючи унікальність польського народу, його землі, історії та культури. Починаючи з Відродження, письменники зверталися до народних ідеалів, оспівували героїчні сторінки минулого й утверджували значення польської мови. У романтизмі ці тенденції досягли свого апогею, перетворюючи літературу на важливий інструмент боротьби за свободу й збереження національної ідентичності.

Досліджено та проаналізовано багато творів і наукових видань, і зокрема такі твори відомих авторів як:

- *«Культура польського Відродження»* Яна Бистрона – це унікальна праця, яка поєднує глибокий аналіз історичних, соціальних і культурних явищ із проникливим розумінням специфіки польської ренесансної традиції. Книга залишається ключовим джерелом для дослідників польської історії й культури, а також нагадуванням про важливість інтеграції національного й універсального у формуванні культурної самобутності.

- *«Історія польської літератури»* Чеслава Мілоша є унікальним дослідженням, яке поєднує глибину літературного аналізу з широтою культурного контексту. Незважаючи на певні обмеження, ця книга залишається ключовим джерелом для вивчення польської літератури, її історії та впливу на формування національної ідентичності. Праця Мілоша також є нагадуванням про важливість літератури як інструмента збереження

культурної спадщини.

Польське Відродження стало періодом фундаментальних змін у культурному та інтелектуальному житті країни, що відобразилося в літературному процесі. Польська література цього часу була тісно пов'язана з гуманістичними тенденціями та національними європейськими особливостями, що зробило її унікальним явищем у європейській культурі. Основні висновки нашого дослідження ми можемо сформулювати наступним чином:

1. Вплив ідей гуманізму на польську літературу. Гуманістичні ідеї, які зародилися в Італії та поширилися всією Європою, суттєво вплинули на розвиток польської літератури. У центрі літературної творчості постала людина з її індивідуальними переживаннями, внутрішнім світом і потенціалом до морального вдосконалення. Такі письменники, як Ян Кохановський і Микола Рей, створили твори, які відображають гуманістичний погляд на роль людини в суспільстві, гармонію між земним і духовним світом.

2. Формування національної свідомості. Література епохи Відродження сприяла формуванню польської національної ідентичності. Письменники де більше зверталися до історичних тем, прославляли героїчне минулої Польщі та закликали до збереження національних традицій. Наприклад, у творчості Миколая Рея підкреслюється значимість польської мови, культури та суспільних цінностей, що слугувало утвердженню ідеї національної самобутності.

3. Польська мова як літературний інструмент. Перехід від латини до польської мови став одним із досягнутих досягнень польської літератури цієї доби. Це не тільки зробило літературу доступнішою для широких верств населення, а й сприяло розквіту польської мовної традиції. Твори Яна Кохановського, особливо його поезія, продемонстрували можливості польської мови для вираження найскладніших літературних ідей і форм, що суттєво вплинуло на розвиток літературної мови в наступному столітті.

4. Європейський контекст і культурна інтеграція. Польська література Відродження не існувала у відриві від європейського культурного контексту. Переклади античних авторів, адаптація європейських жанрів і тем, як пастораль, релігійна лірика та політичний трактат, продемонстрували здатність польських письменників інтегрувати загальноєвропейські цінності до національної культури. Це дозволило Польщі зміцнити свої культурні позиції в Європі.

5. Морально-етичні й соціальні ідеали в літературі. Література цього періоду висвітлювала актуальні соціальні проблеми, зокрема роль релігії, необхідність соціальної гармонії та відповідальність влади перед суспільством. Письменники, такі як Анджей Фрич-Моджевський, у своїх творах пропонували утопічні ідеї реформування держави, що відображало прагнення до ідеалів соціальної справедливості.

6. Роль літератури у збереженні культурної спадщини. Польські письменники лише створювали нові твори, а й активно працювали над збереженням та інтерпретацією культурної спадщини. Це сприяло формуванню тяглості культурного розвитку, що було особливо місцем у контексті політичних і соціальних змін.

Отже, література Польського Відродження виконувала дві основні функції: з одного боку вона інтегрувала національну культуру в ширший європейський контекст, а з іншого – слугувала збереженню польської ідентичності та формуванню нових національних цінностей. Поєднання гуманістичних ідей із національними мотивами дозволило польській літературі цього періоду стати одним із найяскравіших проявів європейського Відродження.

Польське Відродження стало одним із найяскравіших періодів в історії польської літератури, вплинувши на її естетичні, тематичні та мовні особливості. Цей час ознаменувався глибоким зверненням до гуманістичних ідеалів, відродженням інтересу до античної спадщини та формуванням національної самосвідомості. Польська література доби Відродження

вирізняється активною участю у створенні нових жанрів і форм, зокрема поезії, публіцистики, епістолярії та драматургії.

Як ми і зазначали, що особливу роль у становленні польської літератури цього періоду визначними стали праці таких видатних авторів, як Ян Кохановський, Миколай Рей та Анджей Фрич Моджевський. Їхні твори сприяли розвитку польської мови як літературної, адже саме в цей період спостерігався відхід від латини до використання народної мови. Важливим аспектом стало також звернення до релігійних, етичних і соціальних тем, що відображало потреби та запити польського суспільства XVI століття.

Крім того, польська література відродження вирізняється своєю універсальністю: вона поєднувала національні мотиви із загальнокультурними європейськими трендами, демонструючи відкритість до нових ідей та гармонійне їх інтегрування в національну традицію.

Таким чином, польське Відродження не лише стало золотим віком польської літератури, а й залишило після себе багато культурної спадщини, що вплинула на подальший розвиток польської та європейської літератури в цілому. Дослідження цього періоду дозволяє глибше зрозуміти специфіку культурного й історичного розвитку Польщі, її внесок у формування європейської літературної спадщини.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Абрамович С., Кеба О., Стахнюк Н. Історія польської літератури: Цикл лекцій. К.: ВД Д.Бураго, 2019. 620 с.
2. Абрамович С. Д. Біблія як форманта філологічної культури: Монографія. К.: Вид. центр КНТЕУ; Чернівці: Рута, 2002. 230 с.
3. Бажан М. Не вгасне світло Чорного Лісу. Вітчизна, 1980, № 6, с. 167.
4. Вечірко Р.М., Семашко О.М., Олефіренко В.В. Українська та зарубіжна культура: навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. К. : КНЕУ, 2003. 367 с.
5. Висоцька Н.О. Література західноєвропейського середньовіччя. Вінниця : Нова книга, 2003. 464 с.
6. Висоцька Н.О. Методичні рекомендації з вивчення курсу «Історія зарубіжної літератури (Доба Відродження та XVII ст.)» для студентів II курсу факультету англійської мови. III семестр. К.: Вид. Центр КНЛУ, 2007. 73 с.
7. Від Боккаччо до Аполлінера: переклади світової поезії / ред. упорядкув., авт. передм. М. Н. Москаленко; переклад М. О. Лукаш. К. : Дніпро, 1990. 510 с.
8. Галич О. А., Дмитренко В.І., Фоменко В. Г. Історія зарубіжної літератури. Античність. Середньовіччя. Луганськ : Янтар, 2003. 228 с.
9. Грицик Г.О., Малик Т.В. Даниляк А.А. Роль іншомовної комунікації в міжкультурних відносинах. *«Нафта і газ. Наука-Освіта-Виробництво: Шляхи інтеграції та інноваційного розвитку»* : Матеріали VII всеукраїнської науково-технічної конференції. Україна. м. Дрогобич, 27 травня 2022р. С.201-206
10. Давиденко Г. Й., Акуленко В. Л. Історія зарубіжної літератури середніх віків та доби Відродження: Навч. Посібник. К.: Центр учбової літ., 2007. 248 с.
11. Даниляк А.А., Малик Т.В., Грицик Г.О., Мацькович М.Р. Змішане навчання у фахових коледжах на заняттях іноземної мови за професійним

навчанням. *Інноваційна педагогіка. Науковий журнал*. Випуск 56, Том 1, 2023 С.51-56

12. Дейвіс Н. Європа: Історія. Пер. з англ. П. Таращук, О. Коваленко. К.: Основи, 2001. 1463 с.

13. Демська Л. Проблема „трагедії особистості” в літературі епохи Відродження та неоромантизму. Онтологічний аспект. *Сервантес і проблеми розвитку європейської прози* : Зб. наук. праць. Львів, 2000. Вип. 1. С. 144–148.

14. Дильонгова Г. Історія Польщі. 1795–1990. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 239с.

15. Дудяк О. Демографічні та соціальні процеси 1920–1939 рр. у польській спільноті Західної України в українській та польській історіографії. *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету*: Збірник наукових праць, 2009. № 10. С. 147–164.

16. Зарубіжна література. Матеріали до вивчення літератур Сходу. Тексти літературно-наукові статті: Хрестоматія / Упоряд. Л. В. Грицик. К.: Київський ун-т, 2006. 689 с.

17. Зарубіжна література: навч. посібн. для студ. філол. фак. Вид-во. 2-е, доп. Мінськ : Вид-во БГУ, 1973. С. 94–153.

18. Зарубежная литература средних веков: хрестоматия / [сост. Б. И. Пуришев, В. А. Луков]. М. : Высшая школа, 2004. 816 с. 29.

19. Зашкільняк Л. Генеза і наслідки українсько-польської нормалізації 1935 р. // *Polska i Ukraina: Sojusz 1920 roku i jego następstwa*. Toruń, 1997. С. 431–454.

20. Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів: Львівський державний університет ім. Івана Франка, 1999. 224 с.

21. Зашкільняк Л.О. Спроби українсько-польського порозуміння в міжвоєнній Польщі (1920–1939 рр.). *Поляки, українці, білоруси, литовці у міжвоєнній Польщі (1920– 1939)*: Матеріали міжнар. наук. конф. (Дрогобич, 8–9 жовтня 2004 р.) / (упоряд. В. Футала). Дрогобич: Коло, 2005. С. 34–45.

22. Зашкільняк Л.О., Крикун М.Г. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. Львів: Львівський національний університет ім. І. Франка, 2002. 752 с.
23. Історія зарубіжної літератури. Середні віка і Відродження : навч. псібн. для філол. спец. ВНЗ. М. П. Алексєєв, В. М. Жирмунський, С. С. Мокульський, А. А. Смірнов. Вид-во 4-е, випр. і доп. М.: Вища школа, 1987. С. 139–400.
24. Історія всесвітньої літератури : в 9 т. М. : Наука, 1984. Т. 2 : Раннє и Зріле Середньовіччя, II–III вв. н. э. XIII нач. XIV в. / Редкол. Бердников Г. П. (гл. ред.) и др. М. : Наука, 1984. 672 с
25. Історія зарубіжної літератури. Середні віки та Відродження: Підручник для студ. держ. ун-тів / Шаповалова М. С., Рубанова Г. Л., Моторний В. А. Вид. 3-є, перероб. і доп. Львів: Світ, 1993. С. 103–311.
26. Качуровський І. Генерика і архітектоніка. К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. Кн. 2: Засади наукового літературознавства; жанри нового письменства. 376 с.
27. Качуровський І. Генерика і архітектоніка. К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2005. Кн. I: Література європейського Середньовіччя. 382 с.
28. Клінчук О. Д. Внесок Р. Дала в історію про хитрого лиса: ономаністичний аналіз. Питання літературознавства: Наук. зб. / Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Чернівці : Рута, 2003. Вип. 10(67). С. 186–190. 32–35
29. Козлик І. В. Філософська лірика в літературах світу доби Античності та періоду європейського Раннього Середньовіччя. Теоретичне вивчення філософської лірики і актуальні проблеми сучасного літературознавства. Монографія. Івано-Франківськ : Поліскан; Гостинець, 2007. С. 493–524
30. Кордон М. В. Українська та зарубіжна культура : курс лекцій. К. : ЦУЛ, 2003. 508 с.

31. Косиков Г. К. Литература епохи Возрождения. Средние века / Георгий Константинович Косиков. М. : Высша школа, 1987. С. 9–140
32. Культурологія: українська та зарубіжна культура : навч. посібник / М. М. Закович, І. А. Зязюн, О. М. Семашко, Ж. О. Безвершук ; за ред. М. М. Заковича. 3 вид. К. : Знання, 2006. 567 с. (Вища освіта ХХІ століття).
33. Ле Гофф Ж. Середньовічна уява / Пер. з франц. Я. Кравця. Львів: Літопис, 2007. 350 с.
34. Лінч Д. Г. Середньовічна церква. Коротка історія / Пер. з англ. В. Шовкуна. К.: Основи, 1994. 492 с.
35. Літературознавчий словник-довідник. К.: Академія, 1997. 752 с. (Вид. 2-е. К.: Академвидав, 2007)
36. Малик Т.В., Грицик Г.О., Малик Л.Б. Переклад науково-технічних текстів як один із важливих елементів навчання іноземної мови за професійним спрямуванням. Інноваційна педагогіка. Науковий журнал. Випуск 40, 2021 С.164-168
37. Малик Т.В., Даниляк А.А., Грицик Г.О., Мацькович М.Р. Підвищення мовленнєвих компетенцій з іноземної мови в професійній діяльності майбутніх фахівців. *Інноваційна педагогіка*. Науковий журнал. Випуск 51, Том 2, 2022 С.46-52
38. Малик Т.В., Даниляк А.А., Грицик Г.О., Мацькович М.Р. Перспективи використання інтернет-технологій при вивченні іноземної мови. / *Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Science and innovation of modern world»* (Cognum Publishing House, London, United Kingdom. 2022. 968p), 24-26 November 2022, С.336-343
39. Малик Т.В., Малик Л.Б., Малик В.Я., Мацькович М.Р. Польська література в контексті подій епохи Відродження у Польщі. / Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції “*Current trends in scientific research development*”, 12-14.12.2024, Бостон, США, (подана до друку)
40. Мацевко-Бекерська Л. Методика викладання світової літератури. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 320с.

41. Мацькович М.Р., Грицик Г.О., Малик В.Я., Малик Т.В. Труднощі перекладу фантастичних творів із збереженням оригінальності тексту. «*Current trends in scientific research development: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції*», 14-16.11.2024, Бостон, США, С.634-646
42. Мірошниченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: підручник. Київ : Віват, 2010. 366 с.
43. Мірошниченко Л.Ф. Формування теоретико-літературних понять на уроках зарубіжної літератури: *Методичний лекторій для вчителів зарубіжної літератури* Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. Київ : 2004. № 2. 13-18
44. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.: <http://www.nbuv.gov.ua/> (дата звернення: 04.06.2024)
45. Наливайко Д. С. Культурно-історичні спільноти й міжнаціональний літературний процес (на матеріалі літератур Середньовіччя). *Теорія літератури й компаративістика*. К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. С. 38–64.
46. Ніколенко О.М. Дидактичні матеріали до вивчення понять з теорії літератури в школі. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. Київ : 2004. № 1.
47. Образ людини в дзеркалі гуманізма : мислитеї і педагоги епохи Відродження про формування особистості (XIV–XVII вв.. М.: УРАО, 1999. 400 с.
48. Острогорський Г. Історія Візантії / Пер. з нім. А. Онишко. Вид. 3-є, доп. Львів: Літопис, 2002. 608 с.
49. Петрухіна Л. Е. Історія польської літератури : Конспект лекцій і завдання. Львів: Вид-во Львівськ. ун-ту, 2006. 215 с.
50. Пилип'юк О. М. Зародження літературознавства Схід–Захід. ІваноФранківськ: Гостинець, 2002. Ч. I. Схід. С. 59–141.
51. Пилип'юк О. М. Зародження літературознавства Схід–Захід. ІваноФранківськ: видавець І. Я. Третяк, 2009. Ч. II. Захід. С. 106–212.

52. Писаренко Ю. М. Середньовічна література народів Європи та її зв'язок з античністю і християнством. *Урок-культурологічне дослідження у формі діалогу за участю учнівських літературно-дослідницьких груп* : Всесвітн. літ. в середн. навч. закл. України. К., 1999. № 10.

53. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ : 2004. 192 с. 16. Літературознавча енциклопедія : у двох томах. Т. 2 / авт.-укладач Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 624 с.

54. Прокаєв Ф.І., Кучинський Б.В., БулаховськаЮ.Л., Долганов І.В. Зарубіжна література ранніх епох. Античність. Середні віки. Відродження: Навч. посібник для студ. К.: Вища шк., 1994. С. 181–399.

55. Прокаєв Ф.І., Кучинський Б.В., Булаховська Ю.Л., Долганов І.В. Зарубіжна література ранніх епох. Античність. Середні віки. Відродження : навчальний посібник. К. : Вища школа, 1994. 322 с.

56. Прокаєв Ф.І., Кучинський Б. В., Долганов І. В Зарубіжна література : навч. посібник для студентів укр. від-нь філол. ф-тів пед. ін-ті. Прокаєв Ф.І., К. : Вища школа, 1987. 303 с.

57. Радишевський Р. Сарматсько-роксоланська етикетна поезія XVII століття в культурному просторі українсько-польського пограниччя. Українсько-польські літературні контексти. Київські полоністичні студії. IV. К., 2003. С. 29–49.

58. Рубанова Г. Л., Моторний В. А. Історія зарубіжної літератури: Середні віки та Відродження : навчальний посібни. Львів : Вища школа, 1982. 440 с.

59. Рутенбург В. І. Відродження і релігія. *Типологія и періодизація культури Відродження*. М. : Наука, 1978. С. 16–25.

60. Сафронов А.С. Комп'ютерна лексикографія польської мови: характеристика та тенденції розвитку. *Славістичні студії: лінгвістика, літературознавство, дидактика*: збірник наукових праць. Хмельницький, 2022. Випуск XX.

61. Сидоренко О. В. Малі комічні форми в західноєвропейських

літературах високого Середньовіччя і Ренесансу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.05 «Порівняльне літературознавство». К., 2006. 20 с.

62. Скрипник А. В. Французький поетичний дискурс епохи Середньовіччя : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.05 «Романські мови». К., 2005. 20 с.

63. Султанов Ю. І. Античність і християнство як основні джерела європейської культури і літератури. Зарубіж. літ. в навч. закл. К., 2000. № 4. С. 50–54.

64. Татаркевич В. Історія шести понять : Мистецтво. Прекрасне. Форма. Творчість. Відтворництво. Естетичне переживання. Пер. з пол. В. Корнієнка. К. : Юніверс, 2001. 368 с.

65. Хинчевська-Геннель Т. Україна – Польща у XVII столітті : разом чи окремо. *Українсько-польські літературні контексти. Київські полоністичні студії*. Київ, 2003. Том IV. С. 36 – 43.

66. Хрестоматія по зарубежной литературе. Эпоха Возрождения: В 2 т. (Сост. Б. И. Пуришев). М. : Учпедгиз, 1959–1962; Зарубежная литература. Эпоха Возрождения. (Сост. Б. И. Пуришев). Изд. 2-е. М.: Просвещение, 1976. 638 с.

67. Черній А. М. Релігієзнавство: посібник. К. : Академвидав (Альма-матер), 2003. 352 с.

68. Чорноіваненко Є. Людина і світ в добу Середньовіччя: синкретична єдність. *Медієвістика: Зб. наук. Статей. Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка НАН України; Одеський національний ун-т ім. І. І. Мечникова; Відпов. ред. О. Мишанич. Одеса: АстроПринт, 2000. Вип. 2. С. 43–51.*

69. Шалагінов Б. Б. Зарубіжна література від античності до початку XIX століття. Історико-естетичний нарис : навч. посіб. для вищ. навч. закл. К. : КМ Академія, 2004. 360 с

70. Шалагінов Б. Б. Зарубіжна література : Від античності до початку XIX ст.: Історико-естетичний нарис. К. : Академія, 2004. 360 с.

71. Шалагінов Б. Література середніх віків у Західній Європі. *Всесвітн. літ. і культ. в навч. закл. України*. К., 2003. № 5. С. 47–53.
72. Шалагінов Б. Німецька література Х–ХІІІ ст. *Вікно в світ. Зарубіжн. літ.* : наукові дослідження, історія, методика викладання. К., 1999. № 1(4). С. 8–22.
73. Шалагінов Б. Б. Середньовічна містерія. *Всесвітн. літ. і культ. в навч. закл. України*. К., 2005. № 1. С. 34–36.
74. Шайтанов И. О. История зарубежной литературы. *Эпоха Возрождения: Учеб. для студ. высш. учеб. зав.* : В 2 т. / И. Шайтанов. М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. 432 с.
75. Шаповалова М. С., Рубанова Г. Л., Моторний В. А. Історія зарубіжної літератури. Середні віки та Відродження. Львів : Світ, 1993. 3-е вид. перероб і доп. 312 с.
76. Шульга О. І. Візантія та Західна Європа: християнська музика і театральні дійства. *Всесвітн. літ. і культ. в навч. закл. України*. К., 2005. №1. С. 37–38.
77. Яценко Т. О., Шевченко З. О. Художня література в контексті світової культури : метод. посіб. Київ : Пед. думка, 2012. 136 с.
78. II епоха європейського відродження об'єктний матеріал в українських перекладах Боккаччо Д. Декамерон / З італ. пер. М. Лукаш; Упоряд., ред. Л. Череватенка. К. : ВЦ «Просвіта», 2006. 896 с.
79. Browarny W. Delymaty literatury polskiej po 1989 roku. *Prace literackie XI.VII.* 2007. S. 232-248. URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/13_browarny%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/13_browarny%20(1).pdf) (dostęp: 01.10. 2024)
80. Burkot Stanisław. *Literatura polska w latach po roku 1939.* Warszawa 2006. 505 s.
81. Burkot S. *Literatura polska. 1939–2009.* Warszawa : Wydawnictwo Naukowe, PWN, 2010. 527 s
82. Bruchnalski W. *Między średniowieczem a romantyzmem.* Warszawa: PWN, 1975. s. 629.

83. Brzozowski S. Kryzys romantyzmu. Legenda Młodej Polski. Studia o strukturze duszy kulturalnej. Kraków–Wrocław: Wydawnictwo Literackie, 1983. s. 34.
84. Bukowski K. Biblia a literatura polska. Poznań: Pallottinum, 396 s.
85. Czapliński P., Śliwiński P. Literatura polska 1976-1998. Przewodnik po poezji i prozie. Kraków, 2002. 428 s.
86. Gabryś-Sławińska M. Polska krytyka literacka w XIX i XX wieku. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2016. 199 s.17
87. Hernas Barok. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 1976. 540 s.
88. Jarosiński Z. Literatura lat 1945-1975. Warszawa, 2002. 203 s.
89. Kasperski E. Romantyzm i poprzednicy. Wokół dyskursów prefundacyjnych. Library of Science. URL : <https://cutt.ly/o0vcAec> (дата звернення: 2.11.2024)
90. Klimowicz, M. Oświecenie. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2002. 608 s.
91. Kon K. Motyw cierpienia w literaturze. Polszczyzna.PL. URL : <https://cutt.ly/60vuGzn> (дата звернення : 3.10.2024)
92. Krupiński S.Z. Romantyzm i jego skutki. Repozytorium Cyfrowe Instytutów Naukowych. URL : <https://cutt.ly/C0vbbXv> (дата звернення: 9.11.2024).
93. Krzyżanowski J. Nauka o literaturze. Wrocław : 1966. s. 334.
94. Lewińska S. Literatura polska. Lwów : Світ, 1996. 152 с.
95. Libera Z. [et al.] Literatura polska. T. 1 Warszawa : Uniwersytet Warszawski. Instytut Literatury Polskiej. Wydawnictwonaukowe PWN, 1989-1991.
96. Magryś R. Retoryka polska w dobie Oświecenia. Rzeszów : Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 1998. 240 s.
97. Malyk T., Hrytsyk H., Malyk L., Professional oriented foreign language as a prospect for the formation of a highly qualified professional / *The 26th International scientific and practical conference «Priority Areas of Science Innovations»* (November 29-30,202, Primedia E-launch LLC, USA, Washington. 2021., 124 p.) , USA, Washington 29–30, November 2021, S.61-68
98. Michałowska T. Średniowiecze. Warszawa : WydawnictwoNaukowe PWN, 2008. 908 s.

99. Magryś R. Retoryka polska w dobie Oświecenia. Rzeszów : Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 1998. 240 s.
100. Markiewicz H. Pozytywizm. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1978. 626 s.
101. Matuszewski Ryszard. Literatura polska 1939-1991. Warszawa, 1992. 503 s.
102. Meżyński K. Tragiczne antynomie Gustawa w «Dziadach» kowieńskowileńskich. Pamiętnik Literacki. URL : <https://cutt.ly/10caZ6n> (дата звернення: 11.10.2024).
103. Miłosz Cz. Historia Literatury Polskiej do roku 1939. Przełożyła M.Tarnowska: Kraków : Wyd-wo ZNAK, 1993. 526 s.
104. Przechadki po polskiej literaturze najnowszej / red. Grądziel-Wójcik J., Jastrzębska J., Popeć Z. Poznań, 2019. 315 s.
105. Parylak P. Prowincjonalizmy mowy polskiej w Drohobyczu i jego okolicach zestawione i porówniane z językiem ruskim, staropolskim i narzeczem kaszubskim. Słowniczek. Język polski dawnych kresów wschodnich / pod. red. J. Riegera. Warszawa : Semper, 1999. T. 2 : Studia i materiały. S. 345– 363.
106. Przybylski R., Witkowska A. Romantyzm. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2009. 655 s.
107. Rieger J. O polskich wpływach leksykalnych na gwary ukraińskie (na przykładzie gwar bojkowskich). Studia z Filologii polskiej i Słowiańskiej. Warszawa, 1996. N. 33. S. 181–192.
108. Świąch J., Nowoczesność. Szkice o literaturze polskiej XX wieku, Warszawa 2006.
109. Stabro S. Literatura polska 1944-2000 w zarysie. Kraków, 2005. 203 s.
110. Świąch J., Nowoczesność. Szkice o literaturze polskiej XX wieku, Warszawa 2006.
111. Tomkowski J. Dzieje Literatury Polskiej. Warszawa : ŚwiatKsiążki, 2008.544 s.
112. Witkowska A. Romantyzm. Warszawa : PWN, 2001. 774 s.
113. Wisława Szymborska – tajemnicza, ale uwielbiana URL :

<http://przewodnikpoetycki.amu.edu.pl/encyklopedia/wislawa-szymborska> (dostęp: 01.10.2024)

114. Ziomek J. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1995. 554 s.

115. Żbikowski, P. Podznakiem klasycyzmu. W kręgu świadomości literackiej późnego Oświecenia.–Rzeszów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie, 1989. 253 s.

116. Żbikowski, P. Podznakiem klasycyzmu. W kręgu świadomości literackiej późnego Oświecenia.–Rzeszów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie, 1989. 253 s.

117. Biblioteka literatury Polskiej w Internecie. URL : <https://literat.ug.edu.pl/> (дата звернення: 04.10.2024)

118. Kulturalna Polska / Streszczenia i opracowania lektur. URL : <http://lektury.klp.pl/> (дата звернення: 11.10.2024)

119. Staropolska on line. URL : <http://www.staropolska.pl/> (дата звернення: 11.10.2024)

120. Wolne Lektury. URL : <http://wolnelektury.pl> (дата звернення: 12.10.2024)

121. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL : <http://www.nbuv.gov.ua> (дата звернення: 04.12.2024)